

Stranka modernog centra (SMC) kao odstupajući slučaj među novim strankama u Europskoj uniji nakon 2008. godine

Požgaj, Juraj

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:383640>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-15**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Juraj Požgaj

STRANKA MODERNOG CENTRA (SMC) KAO
ODSTUPAJUĆI SLUČAJ MEĐU NOVIM STRANKAMA U
EUROPSKOJ UNIJI NAKON 2008. GODINE

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2018.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

STRANKA MODERNOG CENTRA (SMC) KAO
ODSTUPAJUĆI SLUČAJ MEĐU NOVIM STRANKAMA U
EUROPSKOJ UNIJI NAKON 2008. GODINE

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Višeslav Raos

Student: Juraj Požgaj

Zagreb

Kolovoz, 2018.

Izjavljujem da sam diplomski rad *Stranka modernog centra (SMC) kao odstupajući slučaj nove stranke na području jugoistočne Europe nakon ekonomske krize 2008. godine*, koji sam predao na ocjenu mentoru doc. dr. sc. Višeslavu Raosu, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu.

Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Odgovori na krize i preispitivanje demokracije	2
2.1. Kriza stranaka i politika novoga – druga polovica 20. stoljeća	2
3. Kriza 2008. godine: ekonomska stagnacija i stranačka inflacija.....	4
3.1. Staro za novo – volatilitnost i novost.....	5
4. Nove stranke u jugoistočnoj Europi nakon ekonomske krize 2008. godine	6
4.2. Novitet kao jamstvo uspjeha.....	7
4.2. Protusustavske reformske stranke	9
5. Slovenija – primjer stabilnog i nestabilnog stranačkog sustava u jugoistočnoj Europi	11
5.1. Konsenzus, korporativizam i država blagostanja.....	13
5.2. Kriza – iznimka potvrđuje pravilo.....	16
6. Miro Cerar i Stranka modernog centra.....	20
7. Odstupajući slučaj	23
7.1. Pozitivna Slovenija	24
7.2. Živi zid.....	24
7.3. Most nezavisnih lista	25
7.4. Dosta je bilo.....	27
7.5. Analiza uzorka kroz teorijski okvir novih stranaka	27
8. Dugoročan uspjeh novih stranaka	30
9. Zaključak.....	32
Literatura	34
Mrežni izvori.....	37
Sažetak	39

1. Uvod

Dok je u Zapadnoj Europi fokus javnosti i političke znanosti usmjeren na populističke stranke radikalne desnice, u političkim sustavima jugoistočne Europe razvija se mnogo suptilnija prijetnja predstavničkoj demokraciji. Riječ je valu novih stranaka osnovanih nakon velike ekonomske krize 2008. godine. Na temelju protusustavskog diskursa u kojem napadaju političke elite za loše socioekonomsko stanje u državi, ali bez ideološke radikalizacije i pribjegavanja populističkim radikalno desnim metodama političke komunikacije, ove nove stranke ostvaruju iznenađujući uspjeh na parlamentarnim izborima.

Rad adresira upravo ovaj rastući trend uspjeha novih stranaka. Pritom se koristi teorijski okvir Allana Sikka i Seána Hanleya koji su ga identificirali i skupini novih stranaka u postkomunističkim državama srednjoistočne i jugoistočne Europe pokušali dati zajednički nazivnik. Rad se pritom fokusira na Stranku modernoga centra (SMC), osnovanu šest tjedana prije parlamentarnih izbora 2014. u Sloveniji, na čelu koje je Miro Cerar osvojio relativnu većinu i dobio mandat za sastavljanje vlade. Studijom slučaja želi se dobiti konkretniji uvid u uzroke osnivanja novih stranaka i razloge njihova neočekivanog uspjeha, pri čemu se upravo SMC izdvaja kao odstupajući slučaj, jer u bitno većem opsegu odgovara primijenjenom teorijskom okviru novih stranaka.

Nakon kratkog pregleda literature koja se bavi valom novih stranaka u drugoj polovici 20. stoljeća, fokus se bitno sužava na kontekst postkomunističkih zemalja nakon ekonomske krize 2008. godine koji se pokazao plodnim tlo za specifičan model novih stranaka. Razrađuje se konkretan teorijski okvir na temelju radova Sikka i Hanleya kojim će se analizirati nove stranke iz odabranoga uzorka. Sukladno fokusu na Stranci modernog centra, u drugom dijelu rada detaljno se izlaže politički, društveni i ekonomski kontekst Slovenije od neovisnosti 1991. do danas, s naglaskom na ukorijenjenu kulturu korporativizma i konsenzusnog odlučivanja. Nakon dubinskog pogleda u predizbornu kampanju Stranke modernog centra i kontekst parlamentarnih izbora 2014. slijedi kraći pregled uzorka novih stranaka iz Slovenije, Hrvatske i Srbije. U posljednjem dijelu rada na osnovi teorijskog okvira testirat će se teza o SMC-u kao odstupajućem slučaju nove stranke na području jugoistočne Europe nakon velike ekonomske krize uz komentar o mogućnostima dugoročnog uspjeha predstavljenog modela političkih stranaka.

2. Odgovori na krize i preispitivanje demokracije

Opsežnim istraživanjem na uzorku od 53 države diljem svijeta u periodu od 1950. do 1978. godine, Janda i Gillies identificirali su 95 novoosnovanih stranaka, od kojih je 14 osnovano u 16 zapadnih demokracija s područja zapadne Europe, Skandinavije i Sjeverne Amerike, koje dijele dugotrajno iskustvo konsolidirane liberalne demokracije. Ova impresivna brojka dobivena je pak vrlo ekskluzivnim definiranjem pojma političke stranke i određivanjem stupnja važnosti i organizacije stranke dovoljne za njeno uključivanje u uzorak studije. Janda iz praktičnih razloga uzima u obzir samo stranke koje su na dva uzastopna izbora osvojile barem 5% zastupničkih mandata te ilegalne stranke koje su kroz pet godina uživale potporu od barem 10% građana. Inkluzivnijom formulacijom političkih stranaka Harmel i Robertson dolaze do nevjerojatne brojke od 233 nove stranke samo u državama zapadne Europe i Sjeverne Amerike od 1960. do 1980. godine, kojima možemo pridodati još 139 novih stranaka formiranih u demokratskim sustavima u ostalim regijama svijeta (Harmel, 1985: 406-409).

2.1. Kriza stranaka i politika novoga – druga polovica 20. stoljeća

Val nastanka novih stranaka zaobišao je malo koji politički sustav zapadnih demokracija i vremenski se prigodno poklopio s predviđanjima o raspadu zapadnih stranačkih sustava koja su bivala sve glasnjija u komparativnoj političkoj znanosti. Iznenadno usmjeravanje fokusa na razvoj novih političkih stranaka u etabliranim stranačkim sustavima dalo je novi impuls zadrijemaloj komparativnoj politici i političkoj praksi koju su teretile sve češće optužbe za manjak reprezentativnosti i odgovornosti. Teze o „propadanju stranaka“ počele su grabiti sve veće udjele u komparativnoj literaturi tijekom druge polovice 20. stoljeća reflektirajući društveno-političke trendove opadanja članstva u tradicionalnim masovnim političkim strankama, rasta volatilnosti i smanjenja stranačke identifikacije građana – afektivne vezanosti za određenu političku stranku koja prevladava racionalnu procjenu prethodnoga i budućeg učinka (Ignazi, 1996: 550-551).

Uvjerljiv prikaz trenda osporavanja uloge političkih stranaka u zapadnim demokracijama iznio je Peter Mair, u knjizi *Ruling the Void: The Hollowing of Western Democracy*. U pozadini niza statističkih podataka u službi dokazivanja propadanja političkih stranaka leži zanimljiva analiza uzroka tog trenda. Naime, političke stranke izvorno su nastale kako bi predstavljale određene društvene identitete, odnosno različite skupine građana unutar

cjelokupne populacije. Služile su kao ključno sredstvo prijenosa volje građana iz društva u državu te su raspolagale „predstavničkim integritetom“. Prije trenda kartelizacije stranaka političari nisu pitali: „što funkcionira?“, već: „što funkcionira za nas?“. Predstavljanje interesa pojedinih, često suprotstavljenih skupina bio je motor koji je pokretao model predstavničke demokracije. U doba kada jedini cilj političkih stranaka postaje okupiti što veći udio biračkog tijela, neovisno o unutarnjim ideološkim rascjepima, one prestaju biti reprezentativne i responzivne. Krajnji rezultat tog procesa je rastući antagonizam birača ne spram pojedinih političara kao nekoć, onih kojima se ideološki nikako ne slažu, već spram čitave političke klase koja je izbljedadnjela u jednoličnu amorfnu masu (Mair, 2013: 56-67).

Živimo u vremenima dubokog preispitivanja uspostavljenih političkih institucija, koje uživaju sve niži stupanj povjerenja građana, osobito u državama jugoistočne Europe. U zabrinjavajućem natjecanju prema dnu osobito prednjače upravo političke stranke, koje redovito iz istraživanja povjerenja građana u političke institucije izlaze s najnižim postocima. Slučajno ili ne, jugoistočna Europa je također istovremeno zahvaćena valom novih stranaka koje postižu presedanske uspjehe, o čemu svjedoče i istraživanja o visokom stupnju volatilnosti, u kojem veliki udio zauzima glasovanje za nove stranke. U tom je kontekstu zanimljivo osvrnuti se na literaturu o novim strankama s kraja 19. stoljeća iz koje se mogu izvući paralele s aktualnim izazovima stranačkih sustava jugoistočne Europe.

Harmel sažima tada razbuktalu raspravu o novim strankama i izlaže nekoliko konkurentnih ideja definiranja izazivača u stranačkim sustavima zapadne Europe. Novim strankama neki su priznavali samo „one stranke koje su osnovane kako bi se borile oko pitanja koja su percipirana novima. Te stranke su nove zbog onoga što čine stranačkom sustavu: dodaju novu dimenziju sukoba u arenu stranačke politike“ (Harmel, 1985: 405). Drugi su pojam nove stranke temeljili na pojavi svojevrsnog okidača – iznimno bitnoga povijesnog događaja, nakon kojeg je priroda stranačkog natjecanja ostala nepovratno promijenjena pa tako govorimo o postindustrijskim strankama, poslijeratnim strankama ili strankama nakon velike ekonomske krize. U pojedinim državama okidač mogu biti i promjene u institucionalnom aranžmanu, poput ukidanja izbornog praga ili izmjene u smjeru većinskog, odnosno razmjernog predstavnštva. Najinkluzivnija od prisutnih formulacija novom definira svaku stranku osnovanu nakon formiranja izvornog stranačkog sustava određene države, pri čemu treba napomenuti polemiku u definiranju „izvornog“ u slučajevima poput izmjena političkog režima ili prekrajanja državnih granica (Harmel, 1985: 405-406).

Autori koji su ušli dublje u fenomen novih stranaka krajem prošlog stoljeća daju zanimljiv uvid u karakteristike tada oksimoronski nazvanih „nestranačkih stranaka“. Zajednički su im karizmatični vođa, organizacijska struktura slična društvenom pokretu te populistički sentiment koji pozivaju na odbacivanje tradicionalnih stranaka i elita. Posebno je važna uloga vođe, bez kojeg stranka gubi momentum i prepoznatljivost (Ignazi, 1996: 552). Negativan prizvuk populizma i karizmatičnog vođe opravdan je i u ovom slučaju, jer kao što nas povijest uvijek iznova uči, ovi su pokreti zahtijevali radikalnu promjenu „pravila igre“ koja je sezala i izvan demokratskih okvira. Ovim disonantnim elementima političke arene autori suprotstavljaju zapravo nove stranke koje zauzimaju nove ideološke fronte – zelene ili lijevo-libertarijanske političke stranke. Iste su pozdravljene kao ugodno iznenađenje za etablirane stranačke sustave jer su, kako jedan autor slikovito sažima, „diverzificirale rod kako bi ojačala vrsta“ (Ignazi, 1996: 553). Ponudili su nove izvore identifikacije i participacije unutar stranačke arene, odstranivši tako opasnost od jačanja protudemokratskih pokreta (Ignazi, 1996: 553-554).

Nazvane su strankama „nove politike“, a uz zastupanje novih ideoloških pozicija zahtijevale su više sredstava političkog izražavanja, više demokracije i slobode te efikasniji politički sustav bez diskreditiranja demokratskog režima. Ošamućeni stranački sustavi dobili su prijeko potreban impuls, jer su novi akteri tražili novi, bolji oblik demokracije, bez populističkih flertova s autokratskim eksperimentiranjem. No, priča s kraja prošlog stoljeća ostavlja bitnu pouku za današnje društvo, u kojemu sve veći broj građana razvija simpatije za nove „ljude iz naroda“ i „neprijatelje elita“ koji se ne susprežu od opasnog flerta. „Krise stranaka i razvoj novih društvenih pokreta i lijevih libertarijanskih/zelenih stranaka međusobno su povezani: potonji izrastaju iz nedostataka prvih“ (Ignazi, 1996: 555). Početak novog tisućljeća obilježila je nova kriza – velika ekonomska kriza 2008. godine, za kojom je na prostorima jugoistočne Europe uslijedio novi val političkih alternativa, koje su svoj uspon gradile na nedostacima postojećih opcija na stranačkoj sceni.

3. Kriza 2008. godine: ekonomska stagnacija i stranačka inflacija

Nakon što su i posljednje države europskog kontinenta odahnule i napokon krenule nizati kvartale s pozitivnim makroekonomskim pokazateljima, osvrt na veliku ekonomsku krizu 2008. godine već sadrži dovoljnu količinu znanstvene literature da detaljnije analiziramo posljedice krize na stranačke sustave diljem Europe. Stabilnost stranačkih sustava jugoistočne

Europe pritom se pokazala izrazito osjetljivom. Kriza 2008. vodila je radikalnom smanjenju legitimnosti etabliranih stranaka i otvaranju prilika za uspon novih političkih stranaka u mladim europskim demokracijama (Fink-Hafner i Krašovec, 2013: 41).

Na ekonomsku stagnaciju, pad životnog standarda građana i rast nejednakosti stranački sustavi odgovorili su polarizacijom i jačanjem euroskeptičnog diskursa zbog uvjetovanih mjera štednje. Biračka baza znatno je oslabila zbog erozije neodrživih klijentelističkih mreža i sve učestalijih otkrića koruptivnih aktivnosti političkih elita. Uslijedio je zabrinjavajući pad povjerenja građana u političke institucije, posebice u političke stranke, a u nerijetkim je slučajevima zabilježen i pad podrške demokraciji. Zato ne čudi da je izbore od ekonomske krize sve do danas u mnogim državama jugoistočne Europe obilježio niz samoproklamiranih alternativa tradicionalnim strankama. Nove stranke nastupile su po sličnom obrascu, podijelivši se u dvije glavne kategorije. Jedne su svoj legitimitet temeljile na karizmatičnom vođi, političkom poduzetniku koji se predstavljao kao ideološki rasterećen tehokrat koji može efikasnije upravljati državom uslijed ekonomske krize. Druge su legitimitet zasnivale na širem pokretu građana frustriranih načinom donošenja odluka političkih elita, odbacuju hijerarhijsku stranačku organizaciju i zalažu se za predstavljanje „prosječnog građanina“ (Matthes, 2016: 324-327). U nastavku slijedi izlaganje teorijskog okvira novih stranaka izniklih na prostorima jugoistočne Europe nakon krize 2008. godine, uzroka njihova izvanrednog uspjeha i značaja za pripadajuće stranačke sustave.

3.1. Staro za novo – volatilnost i novost

Na pragu novog tisućljeća Lucardie izlaže klasifikaciju uspješnih novih političkih projekata koji su se izborili za svoje mjesto u stranačkoj areni pored tradicionalnih, bolje organiziranih i resursima bogatijih političkih stranaka. Razlikuje tri tipa novih stranaka na temelju njihove ideološke motiviranosti i noviteta političkih pitanja za koje se zauzimaju: „glasnogovornici“, „pročišćivači“ i „proročke stranke“. Prvi, „glasnogovornici“, ne pozivaju se na ideološke pozicije, već ulaze u izbornu natjecanje zastupajući specifične, do tada nezastupljene interese. Obično zastupaju skupine građana koje su do tada smatrane zanemarenima od strane političkih predstavnika – etničke manjine, poljoprivrednike ili umirovljenike, te nerijetko nestaju s političke scene nakon što su osigurale novim političkim pitanjima mjesto na dnevnom redu (Lucardie, 2000: 176).

Dok „glasnogovornici“ svoj uspjeh temelje na preuzimanju novih javnopolitičkih pitanja koja su etablirane stranke propustile prepoznati, preostale dvije vrste novih stranaka vezane su primarno uz određenu ideološku poziciju. „Pročišćivači“ se pozivaju na zastupanje ideoloških pozicija koje su već okupirale etablirane političke stranke, naravno uz argumentaciju da su iste izdale ideale i vrijednosti ideologije koju zastupaju. Čest je primjer odcjepljivanje i osnivanje nove stranke radikalnih struja socijalista/socijaldemokrata ili konzervativaca/demokršćana kada osjete uzimanje stranke prema centru u potrazi za obuhvaćanjem šireg biračkog tijela. „Proročke stranke“ također ulaze u izbornu arenu s izrazito vrijednosno zasićenim programom. No, za razliku od „pročišćivača“ zastupaju novu ideološku poziciju koja se s vremenom razvila oko novih relevantnih društvenih pitanja, a primjere nalazimo u novim zelenim, libertarijanskim i anarhističkim strankama (Lucardie, 2000: 177).

Lucardie iznosi zanimljivu analizu novih stranaka, koja je unatoč nepotrebnoj dozi dramatičnosti u nazivima poprilično jednostavna i jasna: nove stranke zastupaju ili specifična nova javnopolitička pitanja, ili oživljavaju tradicionalnu, ali izdanu ideološku poziciju, ili otvaraju nove dimenzije ideoloških podjela. Ipak, ova argumentacija gotovo je deset godina starija od krize koja je obilježila početak 21. stoljeća i koja je nakon ekonomskih, dovela u pitanje i uvriježene političke dogme. Posljednjih godina države srednjoistočne i jugoistočne Europe bilježe trend pojave novih stranaka koje se ne uklapaju u nijednu od do tada razvijenih shema novih stranaka. Iznenađujući uspjeh te stranke zahvaljuju karizmatičnim političkim poduzetnicima koji ih vode, populističkim izbornim kampanjama, protusustavskim napadima, prokazivanjem elita i poistovjećivanjem s narodom. „Njihova imena šalju poruku odmaka od tradicionalne stranačke politike, ideologije i percipirane moralne zagađenosti politike: *Akcija nezadovoljnih građana*, *Zora izravne demokracije* i *Javna pitanja* u Češkoj Republici, *Politika može biti drugačija* u Mađarskoj, *Vaš pokret* u Poljskoj, *Obični ljudi i neovisni kandidati* u Slovačkoj i *Građanska lista* u Sloveniji (Brusis, 2016: 264).

4. Nove stranke u jugoistočnoj Europi nakon ekonomske krize 2008. godine

Navedene stranke samo su kap u moru novih stranaka koje je preplavilo spomenutu regiju, čiji fluidni stranački sustavi dodatno otežavaju jasno razlikovanje novih od konvencionalnih stranaka. A to razlikovanje, zajedno s detaljnom analizom previranja u izbornim arenama i identifikacijom uzroka i posljedica uspjeha novih stranaka, nužno je radi pratećih nuspojava –

pada povjerenja u političke institucije i demokraciju uopće. Temeljna nit vodilja, koja je stabilizirala tranzicijske države, jest uvjerenje da će otvaranjem tržišta, stranim investicijama i europskom integracijom usvojiti model gospodarskog razvoja koji vodi sustizanju zapadnog životnog standarda i pripadnosti europskoj zajednici. Etablirane stranke jednoglasno su podržale proces sveobuhvatnog javnopolitičkog usklađivanja slijedeći upute Europske unije. Kriza 2008. predstavila je oštar izazov kredibilitetu korelacije otvorenog tržišta i ekonomske integracije s jedne i prosperiteta građana s druge strane. U pokušaju održavanja odgovornosti pred nadnacionalnim institucijama, vladajuće stranke prestale su biti responzivne pred vlastitim biračkim tijelom. Uslijedio je jaz između stranaka i birača, koji su umjesto obećanog rasta životnog standarda dobili recesiju začinjenu izostankom sluha političkih elita za probleme građana. Krajnji rezultat je porast protestnog glasovanja potenciranog populističkim i protusustavskim porukama novih stranaka (Brusis, 2016: 263-266).

Pritom treba biti oprezan s terminom populizma, koji je širinom svoje upotrebe razvodnjen s predmeta politološke debate na tupo oružje blaćenja političkih protivnika koje rijetko kada izostane u međusobnim sučeljavanjima. Za daljnju raspravu korisno je ostati u okvirima akademskih definicija populizma poput „ideologije koja suprotstavlja jedinstven i moralan narod elitama i opasnim drugima koji zajedničkim snagama suverenom narodu pokušavaju oduzeti njegova prava i vrijednosti“ (Šalaj, 2012: 57). Populizam se, ovako definiran, doista odražava u političkoj praksi novih stranaka. One uporno naglašavaju kako predstavljaju interese naroda nasuprot establišmenta i elita koje portretiraju ravnodušnima na vapaje običnih građana. Iako sljedeću poveznicu populizma i novih stranaka nalazimo u negiranju ideološke motiviranosti koju nadoknađuju karizmom stranačkog vođe, karakteristike, retorika i način djelovanja svojstven populizmu nisu ograničeni na stranke bez ideološkog uporišta. Štoviše, primjenjivale su ih radikalne stranke s obje krajnosti ideološkog spektra (Brusis, 2016: 263-266). Nove stranke nakon velike krize 2008. svoj uspjeh duguju ne toliko populističkoj retorici, koliko svom prostom „novitetu“ na stranačkoj sceni i percipiranom protu-sistemskom reformističkom potencijalu.

4.2. Novitet kao jamstvo uspjeha

Nove demokracije srednjoistočne i jugoistočne Europe u razdoblju nakon velike ekonomske krize 2008. godine bilježe osnivanje velikog broja novih stranaka koje izlaze iz svih teorijskih okvira u kojima su predmet istraživanja. One ne ulaze u izbornu utrku s novim, neadresiranim

društvenim pitanjima niti su na bilo koji način ideološki motivirane. Allan Sikk odlično uočava njihove sličnosti u organizaciji, retorici i obnašanju vlasti te ih svrstava u posebnu skupinu novih stranaka koju imenuje „projekt noviteta“. U idućem poglavlju slijedi prikaz ključnih teza iznesenih u njegovom radu *Newness as a winning formula for new political parties* (Sikk, 2011.) koji će poslužiti kao dio teorijskog okvira novih stranaka na području jugoistočne Europe unutar kojeg će biti preispitane karakteristike Stranke modernog centra u Sloveniji.

Formula projekta novosti unijela je strah u redove etabliranih stranaka, jer je svojom jednostavnošću i privlačnošću lansirala nove stranke do uspjeha na razini preuzimanja izvršne vlasti već nakon debitantskih izbora. Stranke projekta novosti biračima se obraćaju tražeći promjene, ne ulazeći u rasprave oko eventualnog smjera te promjene ili puta kako do nje doći. Informacijski trošak prenošenja stručnih političkih poruka biračkom tijelu koje objašnjavaju koristi određenih policy-ideja vrlo je visok. Zato ove nove stranke vrlo racionalno skraćuju poruku na – želimo promjenu na bolje, čime se obraćaju najširem mogućem sloju nezadovoljnih građana. Izostavivši ideološki zasićene teme prirodno usvajaju centristički predznak te ne odbijaju umjerene nezadovoljne birače koje bi drastične ideje ekonomskih i političkih reformi odvratile od protestnoga glasovanja. Jasno je da naglasak na novom i drugačijem može zaokupiti pažnju javnosti, no naglasak na promjeni bez ičeg novog u pogledu sadržaja ne može mobilizirati birače. Zato kao ključna varijabla intervenira figura karizmatičnoga vođe ili drugi resurs koji u očima javnosti novoj stranci daje legitimitet. To je u nekim slučajevima podrška istaknutih članova akademske zajednice ili drugih javnih osoba koje stranci daju dojam tehnokratski, reformistički orijentiranog reforme vođenja politike. U drugim slučajevima se radi o resursima poput medijske praćenosti ili financijskih donacija (Sikk, 2011: 14-15).

Sikkov projekt novosti obogaćuje politološku literaturu o novim strankama otvarajući nove perspektive. Nove stranke ne moraju nužno nastati kao rezultat društvenih i vrijednosnih promjena koje traže predstavljanje novih interesa i ideoloških stavova. Dominantna skupina novih stranaka na prostorima srednjoistočne i jugoistočne Europe nakon posljednje velike ekonomske krize ne zahvaljuju svoj uspjeh novim društvenim rascjepima već naprosto svojoj novosti – društveno-političkoj činjenici koju stare etablirane stranke po definiciji ne mogu preuzeti. Bilo da su igrale na kartu svojih tehnokratskih potencijala, odmaka od stranačkoga politikantstva, osude korupcije ili karizme vođe, ove stranke u pravilu bilježe dojmljiv uspjeh

na prvim parlamentarnim izborima nakon svog osnivanja te svakako zaslužuju pozornost stručnjaka i daljnju razradu Sikkovoga teorijskog okvira (Sikk, 2011: 16-17).

4.2. Protusustavske¹ reformske stranke

Trend osvajanja zastupničkih, čak i ministarskih fotelja od strane potpuno novih lica u izbornoj areni nije izgubio na intenzitetu te ubrzo stiže nastavak na Sikkov rad. Godine 2016. objavljen je znanstveni članak *Economy, corruption or floating voters? Explaining the breakthroughs of anti-establishment reform parties in eastern Europe*, koji ponovno potpisuje Allan Sikk, ovoga puta zajedno sa Seánom Hanleyem. Dvojac u uvodu objašnjava kako je posljednjih godina u ekonomski slabim i demokratski nekonsolidiranim državama srednjoistočne Europe bio za očekivati val neliberalnih radikalnih populističkih pokreta i stranaka kao rezultat mobilizacije protiv establišmenta. Na iznenađenje stručnjaka, niknuo je sasvim drugačiji protestni fenomen – nove stranke koje karakterizira smještanje na ideološki *mainstream*, oštra protusustavska retorika i zahtjev za političkim reformama, transparentnošću i novim načinom vođenja politike. U nastavku slijedi teorijski okvir novih stranaka Sikka i Hanleya, u koji nas najbolje uvode upozorenjem zašto ovaj specifičan trend zahtijeva više pozornosti: „Ove stranke su politički relevantne. Mogu preko noći ostvariti izborni uspjeh u razmjeru restrukturiranja stranačkog sustava, a za razliku od radikalnih populista, čak i kada u tome ne uspiju, imaju visok koalicijski potencijal. Takve protestne stranke predstavljaju prijetnju demokraciji“ (Sikk i Hanley, 2016: 522).

Teško je konceptualizirati ovaj novi protestni trend u stranačkim sustavima jugoistočne i srednjoistočne Europe. Autori se odlučuju za naziv protusustavske reformske stranke. Sporno je definirati ih kao novu obitelj stranaka jer ne dijele jednake ideološke vrijednosti, osim što ih okuplja kulturalni liberalizam i naglasak na borbi protiv korupcije. U pokušaju konkretne konceptualizacije pojavili su se pokušaji poput „centrističkog populizma“ ili

¹ Pod terminom protusustavske stranke podrazumijevaju se političke stranke koje se na osnovi svog noviteta i odmaka od ustaljenih političkih elita biračima predstavljaju kao stranke izvan zatvorenog i kartelski organiziranog političkog sustava. Pozivaju na promjene u načinu donošenja političkih odluka, zbacivanje političkih elita s vlasti i inkluzivniju političku praksu. Ideološki nisu ograničene ni na koju stranu spektra, no integrirane su u politički sustav i ne teže rušenju demokratskih institucija. Termin protusustavske stranke u ovome radu ne podrazumijeva Sartorijev koncept protusustavske opozicije političkom režimu koja se temelji na političkom radikalizmu – radikalnom nacionalizmu ili radikalnom socijalizmu. Tim strankama osnovni je cilj rušiti režim, odnosno izmijeniti temeljne principe upravljanja i vrijednosti političke zajednice (Navrátil, 2008: 3).

„protukorupcijskih stranaka“, no ta rješenja nisu uhvatila bit fenomena te posljedično nisu ni zaživjela. Pod terminom protusustavske reformske stranke Sikk i Hanley podrazumijevaju tri ključna obilježja: politiku *mainstream* reformizma, protusustavski apel biračima i novost u vidu osnivanja i organizacije (Sikk i Hanley, 2016: 523).

Kako pretjerano kompleksni nazivi očito postaju sindrom literature o novim strankama, vrijedi detaljnije proučiti navedena obilježja. Pod *mainstream* reformizmom podrazumijeva se usvajanje općeprihvaćenih načela liberalne demokracije i tržišnog gospodarstva. Politička i/ili ekonomska radikalizacija ostavlja se po strani, no ne izostaje poziv na sveobuhvatnu reformu političkih institucija, s ciljem korjenitih izmjena načina na koji se politika provodi. U praksi, ti zahtjevi mogu ići u smjeru optuživanja elita za korupciju, kljentelizam i neefikasno vođenje države radi stranačkog politikantstva, ili želje za uvođenjem više institucija izravne demokracije. Nadalje, koristeći atribut „protusustavski“, autori naglašavaju diskurs novih stranaka u kojemu same sebe predstavljaju kao izazivače konsolidiranim strankama i političkim elitama te ističu jaz između društva i političkog establišmenta. Posljednji element je novost, koju je potrebno jasno definirati zbog kasnijih istraživanja. Sikk i Hanley odlučili su se za isključivu definiciju koja će neosporno zatvoriti okvir ove vrste novih stranaka: „nisu nasljednici ijedne prethodne parlamentarne stranke, imaju novo ime i strukturu te nemaju ijedno poznato lice iz politike među svojim ključnim članovima“ (Sikk i Hanley, 2016: 522-525).

Isti autori empirijskim istraživanjem žele dokazati da ovu specifičnu skupinu novih stranaka, koje dijele iste karakteristike, zbilja odlikuje dovoljna koherentnost i stabilnost da se na nju može referirati u budućim istraživanjima. U tu svrhu prvo analiziraju potencijalne uzroke uspjeha protu-sistemskih reformskih stranaka. Kao najvjerojatniji uzrok spominje se ekonomska kriza, što prati postojeću politološku literaturu koja ocjenjuje neuspjeh etabliranih institucija vlasti u osiguravanju pristojnih gospodarskih rezultata kao pokretač protestnog glasovanja za nove stranke – trend koji je posebno izražen u državama srednjoistočne i jugoistočne Europe, čije stranačke sustave karakterizira viša razina volatilnosti (Sikk i Hanley, 2016: 525).

Kao iduća dva ključna uzroka navedeni su percepcija korupcije i nepovjerenje u političke institucije. Protukorupcijske reformske stranke zajahale su krizni val nepovjerenja u konvencionalne procese donošenja političkih odluka te poštenje i kompetentnost njihovih donositelja. Temeljile su svoje izborne kampanje na politizaciji teme korupcije i kljentelizma i pozivale su na glasovanje protiv etabliranih političkih elita, koje su prikazivane samoživima,

nereprezentativnima, nerespzivnima i neiskrenima. Posljednji potencijalni uzrok autori vide u političkim uvjetima, odnosno kontekstu stranačkoga i izbornog sustava. Doduše, u operacionalizaciji koriste samo jednu specifičnu varijablu – razinu glasovanja za nove stranke na prethodnim izborima, što bi trebalo pokazati razinu stabilnosti i institucionalizacije stranačkoga sustava (Sikk i Hanley, 2016: 256-257). Zanimljivo je dodati da istraživanje autora nije pokazalo nijednu varijablu iz navedenih uvjeta neophodnom za uspjeh protusustavskih reformskih stranaka. Time je opovrgnut dominantan diskurs o uzrocima nastanka novih stranaka i protestnog glasovanja. No, zato je pokazalo da ova skupina stranaka zbilja raspolaže dozom kohezivnosti i kontinuiteta te u budućim politološkim analizama mora biti priznata kao nešto više od uljeza stranačkih sustava, koji se pored svoje protestne i nove prirode ne može nikako kategorizirati (Sikk i Hanley, 2016: 529-530).

5. Slovenija – primjer stabilnog i nestabilnog stranačkog sustava u jugoistočnoj Europi

Slovenija je udžbenički primjer neočekivanog radikalnog uspjeha novih stranaka, trenda koji je započeo u tišini na lokalnoj razini još neposredno prije velike ekonomske krize 2008.. Radi se o svojevrsnom zagrijavanju novih političkih poduzetnika, koji su svoje šanse okušali na izborima za čelne pozicije u jedinicama lokalne samouprave. Tada je najveću pozornost javnosti zakupio Zoran Jankovič, bivši predsjednik uprave *Mercatora*. 2006. godine osvaja izbore za gradonačelnika Ljubljane i daljnjim političkim ambicijama na nacionalnoj razini najbolji je primjer za uspon novih stranaka u Sloveniji. Naime, na prijevremenim izborima 2011. godine, nakon izglasavanja nepovjerenja lijevoj koaliciji Boruta Pahora, pobjeda novoosnovane stranke Lista Zorana Jankoviča – Pozitivna Slovenija (PS) relativnom većinom predstavlja presedan u povijesti slovenskih parlamentarnih izbora. Utjecaj novih stranaka na izbore 2011. ne staje s Jankovičem, koji nije uspio okupiti koalicijsku većinu u parlamentu. Naime, u tome je uspio Janez Janša na čelu Slovenske demokratske stranke (SDS – članica Europske pučke stranke), čiji je presudni koalicijski partner za sastavljanje većinske vlade bila druga netom osnovana nova stranka, Građanska lista Gregora Viranta. 2014. godina donosi nove prijevremene izbore, na kojima rekordnu relativnu većinu i uspješan mandat za sastavljanje vlade osvaja Stranka Mire Cerara (SMC), osnovana tek nekoliko tjedana prije izbora (Cabada i Tomšič, 2016: 41-42).

Parlamentarne izbore 2011. godine po prvi puta obilježila je predizborna utrka koja se temeljila na nestranačkoj, personalističkoj kampanji. Umjesto konkretnog programa, Lista Zorana Jankoviča – Pozitivna Slovenija, osnovana samo dva mjeseca pred izbore, isticala je osobne i menadžerske kvalitete svog stranačkog čelnika, poznatog menadžera i gradonačelnika Ljubljane koji je u politiku na nacionalnoj razini trebao unijeti efikasnost i odgovornost (Johannsen i Krašovec, 2017: 54). Jankovič je svoj legitimitet pred javnosti temeljio i na javnoj podršci skupine od 26 prominentnih osoba iz područja politike, gospodarstva i civilnog društva. Ideološki se jasno programski smjestio u lijevi centar, ciljajući na glasove nezadovoljnih glasača Socijalnih demokrata (SD – članica Stranke europskih socijalista) i Liberalne demokracije Slovenije (LDS – članica Saveza liberala i demokrata za Europu) (Fink-Hafner i Krašovec, 2013: 14). Građanska lista Gregora Viranta kampanju je vodila na protukorupcijskoj platformi, također predstavivši tehnokratske i poslovne vještine svog osnivača kao rješenje problema recesijske ostavštine krize 2008. godine (Johannsen i Krašovec, 2017: 55). Ponudila je izrazito neoliberalan program s tržišno orijentiranom gospodarskom reformom, radikalnom privatizacijom, nižim porezima i smanjenjem javnog sektora. Zanimljivo, kasnije analize pokazuju da je Građanska lista osvojila mnoge protestne glasove lijeve strane ideološkog spektra. Zajedno, ove dvije stranke osvojile su više od trećine glasova na parlamentarnim izborima 2011. godine (Fink-Hafner i Krašovec: 2013: 14).

Unatoč snažnoj personalizaciji izborne kampanje 2011. godine, koja je najočitija u imenovanju novih stranaka po njezinim osnivačima i čelnicima, obje su gore izložene stranke imale jasnu ideološku orijentaciju i program temeljen na konkretnim javnopolitičkim idejama. S druge strane, Stranka Mire Cerara (kasnije preimenovana u Stranku modernog centra, zadržavši akronim SMC) na izbore 2014. izašla je s kampanjom u kojoj su izostali bilo kakav sadržaj i ideologija, kampanjom okarakteriziranom ispraznošću. Usavršivši rastući trend personalizacije politike, SMC nije privukao birače samo ekspertizom stranačkog vođe – cijenjenoga pravnog stručnjaka, već i njegovom etičnošću (Cabada i Tomšič, 2016: 42-43).

Naime, SMC je tokom kampanje prisvojio moralni diskurs kritike starih političkih elita. Jamčio je da može prevladati tradicionalne političke i ideološke podjele, inače plodno tlo za političko strančarenje i klijentelizam, te podići standarde političke kulture i pravne države u Sloveniji. Jamac za to bio je upravo Cerar, predstavljen kao osoba visokog morala koja nije obilježena krimeom političkih rivala iz etabliranih stranaka (Cabada i Tomšič, 2016: 42-43). Kako je Slovenija od primjera stabilnog stranačkog sustava preuzela pivotalnu ulogu u

recentnim istraživanjima novih stranaka u jugoistočnoj i srednjoistočnoj Europi, središnje je pitanje idućeg poglavlja. Koherentan odgovor nužan je kako bi se kontekstualizirao slučaj SMC-a i našli valjani razlozi njegova presedanskog uspjeha. Kao sjajan predgovor poslužiti će rezime međunarodne politološke literature iz pera Igora Guardiancicha. On Sloveniju ocjenjuje kao iznimku u regiji, u vidu njenih visoko konsenzusnih demokratskih institucija, niske stranačke polarizacije, snažnog socijalnog partnerstva i razvijenog društvenog dijaloga. No, politička previranja početkom novog tisućljeća, potencirana ekonomskom krizom, ubrzala su polarizaciju, osporila legitimitet velikih koalicija i konsenzusnog procesa donošenja političkih odluka, a društveni dijalog i korporativističke institucije doživjeli su slom. Slovenija se danas po mnogočemu vratila u političku realnost jugoistočne Europe, pitanjima političke nestabilnosti, pada povjerenja u političke institucije, klijentelizma i korupcije (Guardiancich, 2012: 380).

5.1. Konsenzus, korporativizam i država blagostanja

Tranzicija iz socijalističkoga autoritarnog režima u novi, demokratski režim u Sloveniji je protekla neobično glatko, a karakteriziraju ju kompromis i postupnost. Krajem osamdesetih godina okuplja se dobro organizirana opozicija komunističkom režimu, koja formulira zahtjeve javnosti za više demokratizacije, jačanjem ljudskih prava i državnim preuređenjem u smjeru jačanja slovenske suverenosti i državnosti. Snažan pritisak različitih opozicijskih skupina prisilio je vladajući Savez komunista Slovenije na postupno uvođenje okvira političkog pluralizma, unutar kojeg su mnogi dužnosnici staroga režima htjeli osigurati svoje nove pozicije. Osnivaju se nove stranke klasičnih konzervativnih, liberalnih i socijaldemokratskih ideoloških vrijednosti, koje pod platformom uspostave političkog pluralizma i slovenske neovisnosti nastupaju na prvim višestranačkim izborima u Sloveniji 1990. godine u koaliciji DEMOS.² Uspjeh na izborima i postizanje neovisnosti Slovenije nisu bili dostatni za držanje ideološki vrlo heterogene koalicije na okupu, te se ona raspada već krajem 1991. godine (Adam i Tomšič, 2012: 53-56).

² DEMOS je primjer kišobranske organizacije ili forumske stranke, termina koji podrazumijeva savez opozicijskih političkih grupacija koje, iako ne dijele iste ideološke vrijednosti, imaju zajednički cilj rušenja postojećeg režima. Slične organizacije oformile su se s ciljem rušenja socijalističkog režima u Poljskoj, Češkoj i Slovačkoj, a u pravilu se nakon osvajanja vlasti raspadaju radi različitih ideoloških stajališta i interesa.

Nakon sloma DEMOS-a vodeću ulogu u slovenskoj politici preuzima Liberalna demokracija Slovenije (LDS), koja osvaja izbore 1992. godine i vlada gotovo neprekinuto do 2004. godine. Na čelu socijalno-liberalnog LDS-a čitavo desetljeće bio je Janez Drnovšek, koji je spretnim pregovaranjima i kompromisima uspješno vodio heterogene vladajuće koalicije, održavao unutarnje ideološke napetosti na minimumu i balansirao imidž stranke na poziciji lijevog centra. Pod LDS-om je Slovenija ušla u EU i NATO te je na osnovi gospodarskih i demokratskih dostignuća postala primjer uspješne tranzicijske države. Osvajanjem predsjedničkih izbora 2002. godine Drnovšek izlazi iz stranke te postaje očito kako je njegova osoba bila ključ sprječavanja koalicijske i stranačke dezintegracije (Adam i Tomšič, 2012: 57). Na prvim idućim izborima, 2004. godine, kriza stranke očitovala se u porazu od Slovenske demokratske stranke (SDS), koja na čelu s Janezom Janšom slaže koaliciju desnog centra i pokreće opsežne reforme čiji je cilj bio oslabiti utjecaj države na gospodarstvo. Unatoč gospodarski i vanjskopolitički uspješnom mandatu, reforme su naišle na snažan protest sindikata i dijela javnosti te 2008. na izborima vladu ponovno sastavlja lijeva koalicija na čelu sa Socijalnim demokratima i Borutom Pahorom (Adam i Tomšič, 2012: 57).

Iste godine svijet je potresla velika ekonomska kriza. Lijeva vlada nije se snašla i predložene reforme nisu prošle u ustaljenim korporativističkim mehanizmima donošenja odluka, jer su ih odbili sindikati i poslodavci. Izglasavanjem nepovjerenja vladi u parlamentu 2011. godine došlo je do povijesnih, prvih prijevremenih izbora u Sloveniji, a od tog dana pa sve do danas povijest slovenskog parlamentarizma pišu nove stranke (Adam i Tomšič, 2012: 58-59). Prekretnica između stabilnog stranačkog sustava, jake stranačke identifikacije i slabe volatilnosti s jedne strane, i dijametralno suprotne političke realnosti s druge, bila je dakako ekonomska kriza 2008. No, postoje razlozi zašto je Slovenija, jedna od najperspektivnijih tranzicijskih ekonomija 2000-ih i primjer uspješnih liberalno-demokratskih političkih institucija, u toj mjeri pogođena ekonomskom krizom da je doživjela potpuni slom tradicionalnoga konsenzusnog i korporativističkog modela donošenja odluka, a o godinama ekonomske stagnacije da i ne govorimo.

Povijesno iskustvo korporativističkih načela slovenskog društva seže iz doba Austro-Ugarske, kada je razvijeno civilno društvo u formi različitih organizacija, pokreta i klubova igralo političku ulogu očuvanja slovenske nacije u višenacionalnoj državi. Naslijeđe korporativizma nalazi prostor za preporod u postsocijalističkom tranzicijskom kontekstu slovenskoga političkog sustava, gdje se ponajviše koncentrira oko ekonomskih i socijalnih javnih politika (Fink-Hafner, 1998: 295). Možda najeklatantniji primjer institucionaliziranog korporativizma

drugi je dom slovenskog parlamenta, Državni savjet (*Državni svet*). Ustavno definirana politička institucija novog demokratskog režima preuzela je ulogu korporativističkoga drugog doma te sa 40 zastupnika predstavlja interese lokalnih zajednica, poslodavaca, zaposlenika, poljoprivrednika, obrtnika, trgovaca i nekomercijalnih područja zanimanja (Fink-Hafner, 1998: 292). Drugi primjer, Gospodarsko-socijalni savjet (*Ekonomsko-socialni svet*) osnovan je kao tripartitno tijelo koje, predstavljajući državu, radnike i poslodavce, igra savjetodavnu ulogu u procesu odlučivanja na području ekonomske i socijalne politike te je bitan mehanizam stabilizacije i depolitizacije konfliktnih pitanja. Razne komore također imaju neobično široke nadležnosti, poput stvaranja i provođenja javnih politika (Fink-Hafner, 1998: 295-296).

Tijekom postupene tranzicije iz socijalizma u tržišno gospodarstvo Slovenija je razvila konsenzusne mehanizme donošenja političkih odluka, utemeljene institucionalnim okvirom koji je održavao deliberativne forume predstavljenosti širokog spektra sociopolitičkih aktera. Članstvo u sindikatima bilo je među najvišima u Europi (44,3% u 2003.), a tripartitni društveni dijalog kroz korporativističke institucije uključivao je sve zainteresirane aktere i konačnim dogovorima dao inkluzivni konsenzusni karakter. Rezultat toga su kolektivno dogovorene nadnice i sporazumi oko socijalnih politika koji su obuhvaćali praktički čitavu radnu populaciju. Socioekonomski indikatori pokazuju da je Slovenija 2000-ih razvila jedno od najegalitarnijih društava u Europi. Indeks zakonske zaštite zaposlenja smjestio je Sloveniju na gornju polovicu tablice država OECD-a, između Belgije i Njemačke. Po postotku BDP-a utrošenom na socijalnu zaštitu (23% BDP-a u 2005. godini), po Ginijevu koeficijentu dohodovnih nejednakosti (0,247 sredinom 2000-ih) i po rodnom jazu u vidu plaće (11% u 2004. godini), Slovenija je također visoko na ljestvici uspješnih članica OECD-a (Guardiancich, 2012: 381-383).

Dominantno korporativistička politička kultura očituje se u zanimljivim detaljima poput zakona o javnoj televiziji u Sloveniji – RTV-u. Ovdje se ne radi o instituciji političkog sustava pa je osobito zanimljiv zakon o sastavu 25 članova Vijeća RTV-a. Petero ih je odabrano u parlamentu i zastupaju interese javnosti iz ideološki neutralnog kuta, dok ih je čak 17 izabrano od različitih interesnih skupina – sindikata, crkvi, udruženja poslodavaca, udruga glumaca i pisaca, glazbenika, sportaša, filmskih producenata, mladih, umirovljenika, poljoprivrednika, nacionalnih manjina, sveučilišta, a tu popisu još nije kraj. Preostala tri mjesta osigurana su za predstavnike zaposlenika RTV-a. Principi koji stoje iza ove komplicirane konstelacije vijeća isti su principi na kojima se temelje bitne slovenske institucije vlasti – interesne skupine najbolji su predstavnici volje javnosti, bolji od samih

političkih stranaka (Lukšič, 2003: 518). Na tim principima Slovenija je 2000-ih i postigla socioekonomske rezultate na kojima im se zavidjelo na europskoj razini.

5.2. Kriza – iznimka potvrđuje pravilo

Nemile 2008. godine ekonomska kriza osobito jako pogađa slovensko gospodarstvo. Bruto domaći proizvod pao je za 8% 2009. godine, naredne dvije godine rastao za oko jedva 1%, te nastavio padati kroz 2012. i 2013. za 2,6%, odnosno 1%. Do tada Sloveniju u financijskim krugovima već nazivaju novim Ciprom – malom državom eurozone koja treba međunarodni *bailout* (Feldmann, 2017: 37-38). Prirodno se postavlja pitanje kako je obećavajuća tranzicijska država s odličnim ekonomskim pokazateljima tako pokleknula pred krizom. Jesu li korporativistički mehanizmi donošenja političkih odluka, politička kultura konsenzusa i velikodušna država blagostanja uzrok katastrofalnog odgovora političkih institucija na krizu? Je li tripartitni društveni dijalog iz sredstva konsenzusne legitimacije postao teret institucijama vlasti u donošenju efikasnih javnih politika?

Odgovor stručnjaka sažima se u dva međusobno povezana problema koja su se nakupljala tokom tranzicije – pretjeranom gradualizmu i marginalnoj smjeni bivših socijalističkih elita. Na dugi rok kobno visoka razina reprodukcije elita, započela je pod LDS-om i iza konsenzusa, kompromisa i korporativizma zapravo je skrila kulturu klijentelizma i preraspodjele javnih sredstava unutar kruga političkih i socioekonomskih elita. Izravne posljedice manifestirale su se u odgođenoj privatizaciji, neefikasnim otkupima i osnivanjem nekonkurentnih državnih investicijskih fondova, što je ostavilo dojam mutnoga financijskog sektora. Zatvarao se pristup stranim investitorima i formirali su se moćni, ali neefektivni većinski dioničarski udjeli u slovenskom poduzetničkom sektoru (Guardiancich, 2012: 383).

Namjerno odlaganje i postepenost u provođenju reformi pokazali su se dvosjeklim mačem za slovensko gospodarstvo. Tranzicijski prioriteti očuvanja socijalnog mira kroz institucionalni okvir konkurentnog korporativizma u praksi su se očitovali u uspostavi „konkurentne solidarnosti“, pojma koji je iz terminologije Wolfganga Streecka razradio Stanojević, a podrazumijeva kolektivno ograničavanje nadnica u korist niza socijalnih beneficija i stabilnog zaposlenja. Ekonomske i socijalne politike vođene ovim impulsima kratkoročno su otvorile prostor značajnom gospodarskom rastu i razvoju unatoč postepenoj tranziciji. Dugoročno gledano, uzrokovale su zastoj strukturalnih reformi, posebice u ključnim resorima države blagostanja poput zdravstva, mirovinskog sustava i tržišta rada te u pravosuđu i financijama.

Na snazi je bila reprodukcija elita iz socijalističkog režima, na račun otežane društvene mobilnosti (Guardiancich, 2012: 384).

Neuspjeh na društveno-političkom planu na političkoj sceni neposredno se odrazio dosad neviđenim uspjehom novih stranaka, na izborima 2011. i 2014. godine, kojeg zahvaljuju lošoj vladavini i gubitku povjerenja građana u političke stranke. Neuspjeh tadašnje socijaldemokratske vlade u savladavanju izazova ekonomske krize dodatno je narušila povjerenje u političke institucije, a niz političkih skandala vezanih uz korupciju u pitanje je dovela i zadovoljstvo demokracijom uopće. Iako su već pred izbore 2011. opće nezadovoljstvo građana kapitalizirale nove stranke, prije svega Pozitivna Slovenija kao relativni pobjednik izbora, pod kormilom Janeza Janše sastavlja se desna vlada na čelu sa SDS-om (Krašovec i Haughton, 2014: 48-49).

Janša provodi oštre mjere štednje koje su, iako od strane međunarodnih ekonomskih stručnjaka smatrane gorkim, ali prijeko potrebnim lijekom za slovensko gospodarstvo, u zemlji naišle na još oštrije prosvjede. Godinu dana nakon izbora održan je do tada najveći opći štrajk zaposlenika javnog sektora, na koji se zbog novih korupcijskih skandala oko pronevjere javnih sredstava nastavio val prosvjeda krajem 2012. godine. Iako je povod prosvjeda bilo nezadovoljstvo mjerama štednje Janšine vlade, parole su se ubrzo okrenule na korumpiranost političara i nemoralnu prirodu stranačke politike. „Poruka ovih prosvjeda bila je jasna – potrebna je izgradnja nove političke elite i povratak države koja je „oteta“ građanima“ (Krašovec i Haughton, 2014: 50). Iako je povjerenje u političke stranke u Sloveniji i prije krize bilo na niskoj razini – primjerice 2005. godine je na tek 11%, 2013. godine ono iznosi tek mizernih 1%. „U svakom slučaju, moguće je, bez imalo pretjerivanja, govoriti o kolapsu povjerenja u demokratske institucije i općenito u postojeće demokratske aranžmane u Sloveniji nakon 2009. godine“ (Krašovec i Haughton, 2014: 50).

Upravo u ovoj drastičnoj razini nepovjerenja slovenskog društva u političke stranke dio literature traži uzrok specifičnosti slovenskog slučaja, argumentirajući čak kako političke stranke zapravo nikada nisu bile prihvaćene u Sloveniji, barem ne u funkciji predstavnika interesa pojedinih skupina građana. U zanimljivoj tezi Igor Lukšič tvrdi kako je slovenski narod tijekom Austro-Ugarske i jugoslavenske države svoje političke predstavnike u Beču ili Beogradu smatrao previše distanciranima da bi utjecali na život Slovenaca. Iz tog razloga razvijeni su korporativistički oblici javnog života koji su kasnije utjecali na razvoj institucionalnog okvira vlasti u razdoblju demokratske tranzicije kasnih 1980-ih i ranih 1990-ih godina (Lukšič, 2003: 524).

Lukšič ide i korak dalje pa podosta odvažno piše da je „Slovincima politika oduvijek bila nešto loše, strano, pa čak i prljavo“ (Lukšič, 2003: 514). Da slovensko društvo oduvijek percipira političke stranke kao konfliktne entitete sastavljene od korumpiranih i manipulativnih elita s individualnim, sebičnim interesima. Ova percepcija potječe od slovenskog iskustva s političkim strankama od početka 20. stoljeća, kada je korporativizam suprotstavljen ideji političkog pluralizma koji prijeti stvaranjem nestabilnosti i nacionalnih ili konfesionalnih konflikata. Kroz čitavo stoljeće provlači se protustranački sentiment, slovensko društvo vidi napredak u solidarnosti, zajednici, interesnim i zanatskim udruženjima, a ne političkim strankama. Ustav iz 1991. godine dokaz je utjecaja korporativističke kulture na državotvorni proces – Državni savjet unatoč ograničenim ovlastima predstavlja simbol nepovjerenja u političke stranke i otkida djelić političke legitimnosti s izbornog procesa u korist korporativističke tradicije (Lukšič, 2003: 514-515).

Nekome se može učiniti da Lukšič brza u bezrezervnom napadu na slovensku stranačku scenu, no pregled političke prakse potvrđuje njegove navode. U stranačkom sustavu Slovenije vidno je prisutan trend kartelizacije. Parlamentarne stranke nisu samo ovisne o financijskim i drugim resursima države, već i svojim položajem u zakonodavnom tijelu aktivno kanaliziraju državne resurse u vlastitu korist, na štetu stranaka koje nisu zastupljene u parlamentu. Istraživanja zakonodavnih odluka o preraspodjeli državnih resursa pokazuju kako gotovo sve stranke, neovisno o pripadnosti vladajućoj koaliciji ili opoziciji, djeluju kao relativno homogen blok u kartelskim manirama. Štoviše, dok komparativna politološka literatura opisuje postupni proces kartelizacije³ stranačkih sustava zapadne Europe, pregled slovenskog slučaja pokazuje da su političke stranke u Sloveniji oduvijek djelovale kartelski (Krašovec i Haughton, 2011: 207-208).

Kartelizacija političkih stranaka pokazatelj je neresponzivnosti i neodgovornosti političkog sustava, kada ključan cilj političkih aktera postaje ostanak na vlasti i privlačenje državnih resursa. Do sličnih rezultata dolazi i istraživanje stranačkih i izbornih programa u Sloveniji, kojima je cilj prvenstveno bio uspješno postavljanje pregovaračkih pozicija u post-izbornim koalicijama. Manjak javne vidljivosti i inicijative za objavljivanjem stranačkih dokumenata

³ Prema modelu kartelske stranke kojeg su razvili Katz i Mair, kartelizacija političkih stranaka je proces u kojem ideološki različite stranke zbog svog privilegiranog pristupa državnim resursima međusobno surađuju u maniri kartela. Kartelske stranke udaljuju se od civilnog društva i postaju agenti države, a međusobnom suradnjom nastoje isključiti druge, nove stranke iz pristupa državnim resursima (Krašovec i Haughton, 2011: 200).

pokazuje da im svrha nije bila upoznavanje javnosti s ideološkim pozicijama i javnopolitičkim idejama te privlačenje birača pred izbore, nego osiguravanje udjela u vlasti i stabilnoga parlamentarnog statusa u postizbornim koalicijskim previranjima (Koprivnik i Kustec Lipicer, 2016: 8).

U svom radu o reprezentativnosti i odgovornosti slovenskih parlamentarnih elita, Fink-Hafner i Kustec Lipicer rade pregledan rezime razvoja političke predstavljenosti u Sloveniji, sažet u četiri karakteristike. Prvo, već niska razina povjerenja u političke stranke i donji dom parlamenta nastavlja padati, bez naznaka zaokreta negativnog trenda. Nadalje, od parlamentarnih izbora 1992. godine, institucionalni okvir izbornog sustava otvara priliku ulaska novim i malim strankama u stranački sustav. Treće, postupnost u smanjenju reprodukcije elita nakon velike ekonomske krize zamijenio je radikalna preustroj parlamentarnih elita i curenje korupcijskih skandala. I posljednje, nezadovoljstvo birača svojom predstavljenošću rezultiralo je gotovo prekomjernom odgovornošću parlamenta (Fink-Hafner i dr., 2017: 62-63). U kontekstu koji pokazuje kako je nezadovoljstvo političkim elitama doseglo točku pucanja, cjelokupna literatura jednoglasno predviđa moment radikalnog zaokreta političke prakse.

Na zadovoljstvo stručnjaka, analize javnog mnijenja pokazuju kako su slovenski građani i dalje predani demokraciji kao sustavu političke predstavljenosti. Ali unutar tog okvira traže novo, artikulirano i responzivno političko osoblje. Slovenski parlament za razliku od mnogih postsocijalističkih, ali i zapadnih država, nije i vjerojatno neće postati utočište populističkim ekstremima lijeve ni desne strane ideološkog spektra (Fink-Hafner i dr., 2017: 73). Na drugim uzastopnim prijevremenim izborima građani su pokazali da žele promjene, ali bez radikalizacije politike. Žele promjene u načinu na koji se politika vodi, žele educirane i kompetentne političare s integritetom. Na prijevremenim izborima 2014. godine izabrali su Miru Cerara i SMC. Pokazat će se da su izborna kampanja, pobjeda na izborima i obnašanje vlasti Mire Cerara uvelike ovisili o kontekstualnom teretu zadanom od političke prakse unazad zadnja dva desetljeća. Uzroke odstupanja SMC-a od bitnih značajki novih političkih stranaka u jugoistočnoj Europi treba tražiti upravo u političko-ekonomskom slovenskom kontekstu. Danas znamo da ni dugo očekivana stabilizacija političkog sustava regularnim izborima 2018. godine, nakon dva uzastopna prijevremena izbo, nije dočekana. Zašto je tako, osvijetliti će pregled Cerarova uspješnog političkog projekta iz 2014.

6. Miro Cerar i Stranka modernog centra

Dana 17. siječnja 2013. godine Alenka Bratušek izabrana je za predsjednicu stranke Pozitivna Slovenija, koja je na prijevremenim parlamentarnim izborima 2011. godine osvojila relativnu većinu. Zoran Jankovič, osnivač i dotadašnji predsjednik PS-a, odstupio je s dužnosti zbog optužbi za korupciju nakon objave izvješća Povjerenstva za sprječavanje korupcije. Zbog istog izvješća, aktualna koalicijska vlada desnog centra Janeza Janše pala je nakon glasovanja o povjerenju u parlamentu⁴. 27. veljače iste godine Bratušek je kao nova predsjednica najveće stranke u parlamentu dobila mandat za sastavljanje vlade. Godinu dana kasnije, Jankovič u želji povratka na vrh političke scene u Sloveniji najavljuje ponovno preuzimanje stranke. U borbi za funkciju predsjednika PS-a Alenka Bratušek gubi unutarstranačke izbore, 29. travnja izlazi iz PS-a te odstupi s mjesta predsjednice vlade. Jankovičev povratak na mjesto predsjednika PS-a time je doveo do drugih uzastopnih prijevremenih izbora, jer su koalicijski partneri u vladi Alenke Bratušek unaprijed dali do znanja da neće nastaviti koaliciju s Jankovičem na čelu Pozitivne Slovenije (Krašovec, 2015: 269-271).

Predsjednik republike Borut Pahor tada je odlučio sazvati izbore što je prije moguće te je datum pao sredinom srpnja. Činjenica da tada najveći dio građana ide na ljetovanje, uz nikad više razine političke apatije i nezadovoljstva, rezultirala je rekordno niskom izlaznošću – tek 51,7%. Sedamnaest stranaka natjecalo se na izborima, a sedam ih je ušlo u parlament, od čega čak tri nove stranke: Ujedinjena ljevica, Savez Alenke Bratušek i Stranka Mire Cerara, relativni pobjednik izbora s 34,61% glasova i 36 zastupničkih mandata (Krašovec, 2015: 271).

Miro Cerar rođen je 1963. godine u Ljubljani. Otac mu je olimpijski prvak u gimnastici Miro Cerar, a majka Zdenka Cerar, između ostalog, nekadašnja državna odvjetnica i ministrica pravosuđa. Do osnivanja stranke, tek mjesec dana prije izbora 2014. godine, Cerar nije bio aktivan u visokoj politici, ali nije nepoznata osoba u slovenskom javnom životu. Slovio je kao stručnjak za ustavno pravo, predavao je na Pravnom fakultetu u Ljubljani, a bio je i šef parlamentarne pravne službe. U razdoblju pred slovensko osamostaljenje bio je tajnik skupine koja je pripremala novi ustav (dnevnik.hr, 2014). Cerar je pokrenuo predizbornu kampanju na dva osnovna elementa, faktor novosti i naglasku na vladavini prava. Razumio je dubinsko

⁴ Prema institutu konstruktivnog glasovanja o nepovjerenju vladi, parlament može izglasovati nepovjerenje vladi samo ako istodobno predloži i izabere novog premijera. Prvi put se pojavio u Temeljnem zakonu SR Njemačke 1949., a iz njemačke pravne i političke prakse taj su institut preuzele mnoge zemlje, između ostalog Španjolska, Mađarska i Slovenija. Logika instituta konstruktivnog glasovanja o nepovjerenju vladi nalaže da vladu može srušiti samo koalicija stranaka koja je izričito spremna preuzeti dužnost nove vlade (Bonić, 2010: 1-2).

nepovjerenje slovenskih birača naspram političkih elita te se od potonjih strogo ogradio. Glas za SMC predstavio je kao glas za nova lica u politici, neokaljana korupcijskim skandalima i privatnim interesima elita. Veliku boljku u slovenskoj politici vidio je u eroziji vladavine prava te se zalagao za njeno institucionalno jačanje i iskrenije provođenje u političkoj praksi. Podigao se iznad stranačkog prepucavanja i pozivao na promjenu političke kulture, u vidu bolje međusobne suradnje na unutarnjopolitičkom polju (Krašovec i Haughton, 2014: 51).

Kampanja se pokazala izuzetno uspješnom, jer je doprla do velikog dijela slovenskog biračkog tijela koji je izgubio vjeru u politiku. Doduše, iz programskog aspekta Cerar nije ponudio gotovo ništa. Na pitanja o ekonomskim, socijalnim i politikama rada ponavljao je parole o borbi protiv korupcije, konsenzusnoj političkoj kulturi i vladavini prava. U kratkom periodu između osnivanja SMC-a i prijevremenih izbora javnost je iz Cerara, bar što se konkretnih programskih ideja tiče, uspjela iščupati namjeru kontrolirane privatizacije iz koje bi bile isključene firme od strateške infrastrukturne važnosti, što je bilo dovoljno da se SMC smjesti u stožeru lijevog centra (Krašovec i Haughton, 2014: 52).

„To je dobar rezultat. To pokazuje da su građani pokazali predanost alternativnoj političkoj kulturi koja ne dijeli. Sretan sam što su birači shvatili da Slovenija treba promjene, da treba promijeniti vlastitu političku kulturu. Takvu vrstu kulture naša stranka može osigurati. Ne želimo političke podjele,“ riječi su Mire Cerara nakon proglašenja pobjedonosnih rezultata izbora (Deloy i Corinne, 2014: 2). Poziv na promjene kroz sadržajno prazne termine poput političke kulture, novog načina ophođenja u politici pa čak i vladavine prava, dio je novopečenog diskursa „privlačnosti novog“ o kojemu piše Allan Sikk. Da je ovaj trend zahvatio i Sloveniju, primjećuju Krašovec i Haughton, možda najrespektabilniji stručnjaci za slovensku politiku danas. U analizi izbornih rezultata za LSE-ov blog *Europ* pišu o snažnom mobilizacijskom potencijalu novog narativa koji je u osobi Mire Cerara ostvario uspjeh u Sloveniji. No, kako slikovito pišu, nove stranke imaju običaj voditi izbornu kampanju u poeziji, a vladati u prozi, koja poznaje ograničenja institucionalne politike (Krašovec i Haughton, 2014: 2-4).

S ciljem dobivanja plastičnijeg uvida u sadržajni opseg Cerarova izbornog programa, korisno je kratko referirati se na izvješće Zaklade „Robert Schuman“ o izborima 2014. godine, u kojem je obuhvaćena većina konkretnih javnopolitičkih ideja SMC-a. Diskursom tokom kampanje dominiraju borba protiv korupcije, jačanje vladavine prava i premošćivanje stranačkih sukoba kroz eliminaciju ideološkog jaza između ljevice i desnice, zamišljenog kao iniciranje promjene političke kulture odozgo. No, pored toga Cerar je medijima u kampanji

izjavio i kako će u skladu s odredbama europskog Pakta o stabilnosti i rastu smanjiti slovenski proračunski deficit ispod 3%. Govoreći o strateškim poslovnim sektorima koji moraju ostati isključeni iz procesa privatizacije, spomenuo je kako Telekom Slovenije i međunarodna zračna luka u Ljubljani nužno moraju ostati pod kontrolom države. Najavio je i reformu tržišta rada s ciljem jačanja slovenske konkurentnosti (Deloy i Corinne, 2014: 2). Sadržajna ispraznost izborne kampanje ostavila je slovensku javnost u nagađanju političkog smjera nove koalicije vođene Cerarom, ali u pobjedonosnoj atmosferi jer će nova lica zamijeniti stare korumpirane elite.

„Postoji uistinu širok konsenzus među političkim analitičarima da je u borbi između novog i starog, prvi uvjerljivo pobijedio pa makar samo na temelju želje za promjenom, a ne konkretnih planova“ (The Slovenia Times, 2014). Politički komentatori nakon izbora složili su se kako budućnost slovenske politike leži na jednoj velikoj nepoznanici. Mnogi uzrok te nepoznanice vide u samom SMC-u, koji je osnovan samo šest tjedana pred izbore i nedostaje mu jasna vizija rješenja problema s kojima se Slovenija suočava, poput glomaznog javnog sektora, visokih poreza, potrebe za mirovinskom reformom i prekomjernog državnog vlasništva u gospodarstvu (Severa, 4liberty, 2014).

U pokušaju sinkronizacije Cerarove pobjede sa slovenskim društveno-političkim kontekstom, dio komentara referira se na reprodukciju socioekonomskog sustava u obliku meritokratskog klijentelizma koji je na snazi od ranih devedesetih. Naime, gradualnim modelom tranzicije LDS je održavao relativno visok stupanj državnog vlasništva nad industrijom i financijskim sektorom te velik javni sektor, kojim je održavao vjernu podršku presudnog dijela biračke baze za niz mirnih pobjeda na izborima tokom prvog desetljeća neovisne države. Iz te perspektive, Cerar svojim izbjegavanjem ideoloških tema, konsenzusnim tehnokratizmom i apstraktnim zazivanjem pravne države i etičkih vrijednosti cilja pomiriti postojeće liberalno orijentirane srednjoklasne elite, zadobiti njihovo povjerenje i osigurati njihovu daljnju materijalnu i simboličku reprodukciju. Zbog smanjenja poreznih prihoda uslijed krize i pritiska Europske komisije oko štednje, liberalizacije i privatizacije, materijalni uvjeti života tih presudnih 20% racionalnoga biračkog tijela, koji je dosad na izborima donosio pobjede lijevo-liberalnim strankama, sve su teži. „Nade tih urbanih srednjih klasa preusmjerile su se u novu stranku SMC. Ona u konkretnom političkom smislu ne obećava više ništa – ni 'kapitalizam s ljudskim licem', što je bila pobjednička formula LDS-a, ni menadžersko-poslovnu izvrsnost, što je bila oklada PS-a. U tom smislu, maske su pale.“ Na dnu Pandorine kutije ostali su Cerar i SMC, iza čijih se poziva na stabilnost, konsenzus i vladavinu prava

krije nastavak reprodukcije erodirane srednje klase, no bez konkretnog putokaza (Bilten, 2014).

Sadržajno manjkava predizborna kampanja bila je dovoljna za osvajanje relativne većine i mandata za sastavljanje vlade. Cerar je sastavio vladu lijevog centra sa Socijalnim demokratima (SD) i Demokratskom strankom umirovljenika Slovenije (DeSUS). Izostanak točnog ideološkog pozicioniranja SMC-a tijekom predizborne kampanje pokazuje i pristupanje stranke Savezu liberala i demokrata za Europu 2014. godine. U sljedećem poglavlju ispitati će se karakteristike po kojima Cerar i SMC odstupaju od tipičnog modela nove stranke u državama jugoistočne Europe nakon ekonomske krize 2008. godine.

7. Odstupajući slučaj

Teorijski okvir novih stranaka nakon velike ekonomske krize, razvijen na temelju radova Allana Sikka i Seána Hanleya, zasniva se na nekoliko ključnih odrednica:

1. Stranke koje Sikk obuhvaća terminom „projekt novosti“, u predizbornim kampanjama biračima se obraćaju tražeći promjene, ne ulazeći u rasprave oko eventualnog smjera te promjene ili puta kako do nje doći.
2. Te stranke u kampanji izostavljaju ideološki zasićene teme i usvajaju centristički predznak, minimizirajući odbijanje protestnih glasača.
3. Izostanak sadržaja kompenziraju ključnim resursom koji u očima javnosti daje legitimitet njihovu tehnokratskom potencijalu i odmaku od strančarenja – karizmatični vođa, podrška istaknutih stručnjaka, članova akademske zajednice i drugih javnih osoba ili financijski resursi i javna vidljivost.
4. „*Mainstream* reformizam“ – usvajaju općeprihvaćena načela liberalne demokracije i tržišnog gospodarstva. Politička i/ili ekonomska radikalizacija ostavlja se po strani, ali pozivaju na reformu političkih institucija i načina provođenja politike. Etablirane političke elite optužuju za korupciju, klijentelizam i loše upravljanje.
5. Koriste „protusustavski“ diskurs u kojem same sebe predstavljaju kao izazivače konsolidiranim strankama i političkim elitama te ističu jaz između društva i političkog establišmenta.

Na području jugoistočne Europe u razdoblju od velike ekonomske krize do danas osnovano je nekoliko novih političkih stranaka koje su na prvim ili kasnijim izborima ostvarile zavidan

uspjeh. U narednom uzorku na temelju izloženih odrednica modela novih političkih stranaka ocijeniti će se stranke Pozitivna Slovenija i Stranka modernog centra iz Slovenije, Živi zid i Most nezavisnih lista iz Hrvatske te Dosta je bilo – Restart iz Srbije. Navedene stranke uzete su u uzorak jer zadovoljavaju osnovni kriterij osnutka nakon 2008. na području jugoistočne Europe, zatim jer zadovoljavaju fleksibilno određen kriterij uspješnosti, nisu stranke radikalne ljevice ili desnice i u predizbornim kampanjama prisutni su elementi gore obrađenog teorijskog okvira novih stranaka.

7.1. Pozitivna Slovenija

Zoran Jankovič je slovenskoj javnosti bio poznat kao predsjednik uprave najveće slovenske maloprodajne tvrtke *Mercator*, a 2006. pobjeđuje na lokalnim izborima za gradonačelnika Ljubljane. Na parlamentarnim izborima 2011. uspješno je testirao svoj personalistički model politike na nacionalnoj razini, osvojivši relativnu većinu s novoosnovanom strankom Lista Zorana Jankoviča – Pozitivna Slovenija. Iako nije uspio iskoristiti mandat i okupiti većinsku koaliciju, njegova je pobjeda presedan u slovenskoj politici (Tomšič i Prijon, 2015: 242-243).

Jankovič je vodio protu-stranačku, na trenutke čak protu-političku predizbornu kampanju. Predstavljao se kao ne-političar, kao osoba s bitnim poslovnim i upravljačkim iskustvom, ali potpuno nepovezan s etabliranim političkim strankama. No, iako se pokušao predstaviti ideološki neutralnim, bio je usko povezan s lijevim političkim kampom. Bio je jedan od osnivača Foruma 21, grupe utjecajnih javnih osoba koja je na parlamentarnim izborima 2014. podržavala lijeve stranke. Ni kao gradonačelnik Ljubljane nije uvijek odolijevao ideološkom aktivizmu pa je podržao nazivanje jedne nove ulice po Josipu Brozu Titu. Program Pozitivne Slovenije unatoč svojoj šturosti također je naginjao ljevici, ponavljao se cilj sigurne, socijalne i efikasne države, gospodarski rast i nova radna mjesta. Obećana je godišnja stopa rasta BDP-a od 4% i smanjenje proračunskog deficita ispod 3%, no bez konkretnih mjera (Tomšič i Prijon, 2015: 242-243).

7.2. Živi zid

Godine 2011. u Hrvatskoj skupina političkih aktivista, nakon organizacije relativno velikih prosvjeda protiv mjera štednje, neefikasne vlasti i korupcije, u lipnju osniva stranku Savez za Promjenu, koja u kolovozu 2014. mijenja ime u Živi zid (Živi zid, 2015: 7-8). Varijabla

uspjeha stranke možda je upitna, no uvrštena je u uzorak jer je u posljednja dva parlamentarna izbora bila bitan faktor u cjelokupnoj predizbornoj utrci i inicijator novih izbornih tema (godine 2015. osvojila je jedan mandat, 2016. tri mandata). Uz to, na predsjedničkim izborima 2014. kandidat Živoga zida Ivan Vilibor Sinčić bio je treći u prvom krugu sa 16,5% glasova, a u lipnju 2018. ispitivanje stavova građana Živom zidu daje podršku od 14% birača, čime je aktualno treća najjača stranka u Hrvatskoj (Dnevnik.hr, 2018).

Živi zid još od svog osnutka odbija definirati se na ideološkom spektru, smatrajući kako ga „nije moguće odrediti kao lijevu, desnu ili pak stranku centra, niti kao konzervativnu, liberalnu, socijaldemokratsku ili demokršćansku, već kao humanističku stranku“ (Živi zid, 2015: 9). Kao osnovni cilj u političkom programu navode stvaranje pravednijeg, socijalno osjetljivog i ekonomski održivog društva, a u sadržajno vrlo bogatom programu nalazi se niz javnopolitičkih ideja, od reforme pravosuđa i javne uprave, besplatnog zdravstva i demografskih mjera do nižih poreza i ukidanja radiotelevizijske pretplate. No, iako je uz to u javnost plasirala i zahtjeve tipične za aktualan model novih stranaka – suzbijanje korova korupcije u politici, političare „novog kova“ i istinu u političkom djelovanju, ono što je zbilja definiralo Živi zid je dosljedno ustrajanje na nizu populističkih i anarhističkih ideja. Između ostalog, smatraju da država treba imati moć nad stvaranjem novca, traže otpis svih dugova građana, izlazak iz EU-a i NATO-a i donošenje odluka o svim nacionalno važnim pitanjima putem referendumu (Živi zid, 2015: 13, 15-18, 28-30, 61-65). U javnim istupima predsjednika Živoga zida, Ivana Sinčića, kod kojeg je izostala varijabla karizmatičnog vođe, diskurs se oblikovao oko napada na bankarski sustav, suprotstavljanje dugogodišnjim političkim elitama i prisvajanje humanističkih ideala. Želi vratiti „monetarni suverenitet kako bi se oslobodili dužničkog ropstva i kako bi vratio sve što je ukradeno prošlim i sadašnjim generacijama“, a za Živi zid kaže da su „jedina opozicija ovoj vlasti jer smo svi mladi i neokaljani politikom“ te „mi trebamo biti primjer, moralna vertikala društva i ljudi bi se nama trebali ponositi. Dosljedni smo, birači prepoznaju da se uistinu borimo za njih i da nismo dio sustava koji ih ugnjetava na dnevnoj bazi“ (Čačija, 2016: 30-31).

7.3. Most nezavisnih lista

Most nezavisnih lista osnovan je 2012. godine kao regionalna politička platforma u Metkoviću, rodnom gradu predsjednika stranke Bože Petrova. Naizgled neobično ime stranke odabrano je jer označava spajanje obje strane ideologije i svjetonazora. Sukladno s tim, Petrov

i stranački kolege od samih početaka u svojim nastupima inzistiraju na tome da ih ideološke podjele ne zanimaju. Nakon odličnih rezultata na lokalnim izborima 2013. kada Most osvaja apsolutnu većinu u gradskom vijeću, a Petrov je u drugom krugu izabran za gradonačelnika, Most se aktivirao na nacionalnoj razini i okupio niz neovisnih lokalnih političara i stručnjaka. Na izborima 2015. Most je ostvario izvanredan uspjeh s 13,51% glasova birača i osvojenih 19 zastupničkih mandata. U post-izbornim koalicijskim previranjima igrao je ključnu ulogu imajući maksimalan koalicijski potencijal – ni koalicija Hrvatska raste, ni Domoljubna koalicija praktički nisu bez Mosta mogle okupiti većinu u parlamentu i sastaviti vladu. Na prijevremenim izborima 2016. godine Most je osvojio 13 mandata sa 9,91% dobivenih glasova (Ramić, 2016: 17-25).

Svoj politički program pred izbore 2016. godine započinje izravnim napadom na etablirane političke stranke u Hrvatskoj, HDZ i SDP: „Političke elite koje se izmjenjuju u upravljanju Hrvatskom već 20 godina, dovele su Hrvatsku na rub egzistencije. U zaduživanju Hrvatske jednaki su i crveni i plavi, i lijevi i desni, kao da se natječu tko će podvući štetnije poteze“ (Promjena, 2016: 5). Prozivaju dosadašnje političko djelovanje u Hrvatskoj obilježenim nepotizmom, korupcijom, uhljebljivanjem, iskorištavanjem javnog za privatne interese. Sebe u javnosti prezentiraju kao moralne tehnokrate – ljude dokazane u javnom, poslovnom, i profesionalnom polju, kojima je dosta upravljanja uobličienog u razmišljanju – vladamo Hrvatskom (Promjena, 2016: 6-7).

Čelnici Mosta odbijali su se ideološki profilirati, Petrov je na pitanja o tada vrućim temama poput homoseksualnih brakova i ćirilčnih ploča u Vukovaru odbijao dati konkretan odgovor, naglašavajući da Hrvatskoj ima mnogo važnijih pitanja. U javnim istupima tijekom predizbornih kampanja Božo Petrov izgradio je karizmu pokazavši nepokolebljivost u slijeđenju vlastitih ideala i stručno znanje o temama o kojima govori. Bila je to intrigantna kombinacija populističkog diskursa i tehnokratskog znanja, gdje je istovremeno tvrdio da će radije poginuti za svoje ideje nego odustati te temeljito obrazlagao konkretne reformske mjere umjesto da se pridruži valu kolokvijalnih ispraznih termina (Ramić, 2016: 26-32). Program Mosta pred izbore bio opsežan i zavidno detaljan. Zalagao se za općenite ciljeve poput rasta BDP-a od 4% godišnje, uravnotežen proračun, smanjenje javnog duga, poticanje proizvodnje, reforme javne uprave i lokalne i regionalne samouprave, poticanje poslovne klime i mnoge druge. Pritom se nije zadovoljio listom lijepih želja nego je za svaki od izloženih ciljeva predložio konkretne mjere (Lange, 2015: 11-13).

7.4. Dosta je bilo

U siječnju 2014. godine Saša Radulović, ministar gospodarstva u vladi Ivice Dačića podnio je ostavku zbog, kako kaže, neprovođenja najavljenih reformi, stranačkog zapošljavanja i visokog nivoa korupcije u radu vlade. Najavio je formiranje pokreta građana, što odmah potom i provodi, osnivanjem pokreta Dosta je bilo – Restart. U ožujku iste godine raspisani su izvanredni parlamentarni izbori na kojima građanska lista Dosta je bilo s osvojenih 2,08% glasova ne prelazi izborni prag. No, na novim prijevremenim parlamentarnim izborima 2016. godine, Dosta je bilo osvojio je 6,1% glasova, odnosno 16 mjesta u Narodnoj skupštini te je u aktualnom sazivu četvrta najjača parlamentarna stranka (Avakumović, 2017: 161-162).

Radulović je odbijao svrstati se na ljevicu ili desnicu, ideološke podjele smatrao je zastarjelim i suprotstavio im je podjelu socioekonomske zbilje, podjelu na obične i privilegirane građane. Ipak, političkim programom stranka se svrstala u lijevi centar, zalagala se za slobodnu tržišnu ekonomiju bez suvišnih državnih nameta, no korigiranu socijalno odgovornom državom od koje, između ostalog, traže socijalno i zdravstveno osiguranje za sve građane. No, lajtmotiv predizborne borbe bila je transparentnost, koju su dijagnosticirali kao rak-ranu društvenih i političkih problema u Srbiji, poput neefikasnog javnog sektora i nedostatka slobode medija. Dosta je bilo nazivala je vlast u Srbiji partitokracijom te se distancirala od etabliranih stranaka i državnoga aparata. Radulović je ponavljao kako je aktualna vlada stvorila „burazersku ekonomiju i parazitski sistem koji uništavaju privredu Srbije“, da državnim firmama caruju „partijski kadrovi s uglavnom kupljenim diplomama s izmišljenih univerziteta“ i da su „političke stranke pojele cijelo društvo“ (Avakumović, 2017: 165). Karizma Saše Radulovića temeljila se na njegovoj stručnosti, znanju i iskustvu koje je stekao u privatnom sektoru. Sukladno s time, program Dosta je bilo temeljito je predstavio željene reforme s naglaskom na gospodarska pitanja, gdje primjerice stoji progresivno oporezivanje, smanjenje javne potrošnje i decentralizacija i racionalizacija javne uprave (Avakumović, 2017: 163-171).

7.5. Analiza uzorka kroz teorijski okvir novih stranaka

1. Stranke koje Sikk obuhvaća terminom „projekt novosti“, u predizbornim kampanjama biračima se obraćaju tražeći promjene, ne ulazeći u rasprave oko eventualnog smjera te promjene ili puta kako do nje doći.

Sve su stranke iz uzorka u predizbornim kampanjama igrale na kartu novosti, distancirale se od „sustava“ i krivile etablirane stranke za društvene i ekonomske probleme u državi. Postoji ipak bitna razlika – Most i Dosta je bilo predstavili su jasne programske ciljeve i mjere kojima ih žele postići, čak je i Živi zid razvio konkretan program s jasnim idejama, na stranu njegova populističko-anarhistička priroda. Pozitivna Slovenija u kampanji nije stavila naglasak na vidljivost jasnog i sveobuhvatnog programa, no uvjeravala je kako će listu lijepih želja ostvariti Jankovič svojim menadžerskim vještinama i prijenosom iskustva racionalizacije i efikasnosti na javno upravljanje. Stranka modernog centra ostaje jedini slučaj nove stranke koja je pozivala na promjene, i praktički na tome stala. Osude korupcije, zahtjevi za vladavinom prava i željena renesansa političke kulture nisu ocrtała jasan smjer kojim stranka namjerava povesti državu, a još manje mjere kojima to planira postići.

2. Stranke u kampanji izostavljaju ideološki zasićene teme i usvajaju centristički predznak, minimizirajući odbijanje protestnih glasača.

Sve stranke iz uzorka priklonile su se dominantnom trendu prevladavanja tradicionalne ideološke podjele lijevo-desno, uočivši prijezir građana naspram stranačkog ideološkog strančarenja dok im životni standard erodira. Ipak, analizom programa svih stranaka iz uzorka možemo ih pozicionirati na tradicionalnom ideološkom spektru. Svih, osim jedne. Stranka Mire Cerara zbog izostanka jasnog programa i povučenog centrističkog diskursa u kampanji usvojila je maglovit centristički predznak, naginjući lijevo radi par rijetkih konkretno formuliranih ciljeva. Najbliže SMC-u ponovno stoji Pozitivna Slovenija, ponovno zbog izostanka jasnog programa. Ključna razlika je izravno Jankovičevo adresiranje lijevog biračkog tijela i njegova javno poznata sklonost lijevom ideološkom taboru.

3. Izostanak sadržaja kompenziraju ključnim resursom koji u očima javnosti daje legitimitet njihovu tehnokratskom potencijalu i odmaku od strančarenja – karizmatični vođa, podrška istaknutih stručnjaka, članova akademske zajednice i drugih javnih osoba ili financijski resursi i javna vidljivost.

Sve stranke iz uzorka raspolagale su svojevrsnim legitimacijskim resursom. SMC, Most i Dosta je bilo igrali su upravo na kartu tehnokratskog potencijala svog kadra – članova akademske zajednice, stručnjaka iz privatnog sektora, uspješnih čelnika lokalne samouprave i bivših dužnosnika iz zakonodavne i izvršne vlasti. Čelnici triju navedenih stranaka – Cerar, Petrov i Radulović, po sličnom receptu razvili su se u karizmatične osobe zahvaljujući vlastitoj ekspertizi kombiniranom s moralnom osudom etabliranih stranaka i državnih

institucija. Legitimacijski resurs kojim je Pozitivna Slovenija dokazivala svoje tehnokratske mogućnosti bila je karizma stranačkog vođe, Zorana Jankoviča. Živi zid u kampanji nije stavlja naglasak na potrebe tehnokratskog upravljanja državom, već na borbu za „malog čovjeka“ protiv sustava, te je legitimaciju pred građanima tražio kroz protestne oblike političkog aktivizma.

4. „*Mainstream* reformizam“ – usvajaju općeprihvaćena načela liberalne demokracije i tržišnog gospodarstva. Politička i/ili ekonomska radikalizacija ostavlja se po strani, ali pozivaju na reformu političkih institucija i načina provođenja politike. Etablirane političke elite optužuju za korupciju, klijentelizam i loše upravljanje.

Sve stranke iz uzorka, osim Živog zida, poštuju načela liberalne demokracije i osnove tržišne ekonomije. Radikalizacija političkih poruka ovih stranaka prisutna je jedino u napadu na političke elite, etablirane stranke i državne institucije. Radikalna promjena koju obećavaju svodi se na iskorjenjivanje korupcije, reforme k racionalnijem i efikasnijem upravljanju i transparentnijoj vlasti bližoj građanima. Ne pribjegavaju političkim porukama koje se mogu protumačiti kao flert s radikalnom ljevicom ili desnicom. Živi zid jedini dublje ulazi u sferu populizma u komunikaciji s biračima, a pojedini ciljevi za koje se zalažu dio su asortimana radikalne desnice, poput zabrinjavajućeg primjera poziva za izlaskom iz EU-a.

5. Koriste „protusustavski“ diskurs, u kojemu same sebe predstavljaju kao izazivače konsolidiranim strankama i političkim elitama te ističu jaz između društva i političkog establišmenta.

Sve stranke iz uzorka građanima su se pred izbore predstavile kao protivnici sustava, odnosno protivnici korumpiranih političkih elita koje se u upravljanju državom vode privatnim interesima. Jasno se distanciraju od etabliranih političkih stranaka, naglašavaju svoju novost i neumiješanost u prijašnju političku praksu. Pozivaju na promjene i predstavljaju se kao jedini kredibilni nositelji promjene. U javnim istupima stranačkih čelnika prisutna je osuda prijašnje vlasti da nije radila za dobrobit naroda i da je udaljila proces donošenja političkih odluka daleko od dohvata običnih građana. Primjetne su nijanse u korištenju populističkih sredstava komunikacije i razlike u temama na koje stavljaju naglasak, no u načelu sve stranke iz uzorka građanima šalju iste protusustavske poruke.

Zaključno, pregled stranaka iz odabranog uzorka otkriva zanimljive implikacije. Naravno da programi stranaka i njihova kampanja vidljivosti ovise o nizu faktora, od nacionalnog konteksta do stranačke organizacijske strukture i osobnosti stranačkog vođe. U radu je

izložena nadasve skromna analiza stranaka iz uzorka, dovoljna tek za potrebe ulijevanja u kalup teorijskog okvira. No, i takva je bila dovoljna za potvrdu jedinstvenog pristupa svake stranke parlamentarnim izborima i biračkom tijelu. Slučaj Stranke modernog centra pritom je ipak pokazao fundamentalnu razliku spram ostalih stranaka iz uzorka. Jedina u potpunosti odgovara svih pet točaka teorijskog okvira, odnosno, sve navedene stranke naglašavanju vlastitu novost, protusustavske poruke usmjerene protiv političkih elita i etabliranih stranaka te želju za promjenom načina na koji se politika provodi – manje klijentelizma i korupcije, više transparentnosti i efikasnosti. Stranka modernog centra ovdje unosi i na prvi pogled neshvatljivi moment – biračima prezentira potpuno praznu ploču u vidu programskih ciljeva i mjera njihova postizanja. Zašto se Cerar odlučio na takav potez?

Možda iz čisto praktičnih razloga, jer nije imao spreman program za prijevremene izbore, a osjetio je otvaranje prozora mogućnosti. Možda je ispravno interpretirao društveno-politički kontekst Slovenije, osjetio dubinski prijezir građana naspram političkih stranaka te izostankom programa pokušao maksimalno distancirati se od svake stranačke konotacije. Možda je izostavljanjem jasnih programskih načela pokušao spriječiti odbijanje protestnih glasača, koji bi zbog ideološkog neslaganja zaobišli SMC. U svakom slučaju, Cerar je svojom nedorečenom izbornom kampanjom ostvario povijestan uspjeh i osvojio za slovenske prilike zavidnu relativnu većinu. Jedinstvenost slučaja SMC-a u pogledu bezgrešnog ispunjavanja teorijskog okvira novih stranaka Sikka i Hanleya tim je značajnija, jer potvrđuje tezu jačanja ovog modela stranaka do razine političkog faktora koji će bitno promijeniti stranačke sustave jugoistočne i srednjoistočne Europe.

8. Dugoročan uspjeh novih stranaka

Krašovec i Haughton jedan nevjerojatno koncizan rad završavaju poglavljem pod nazivom pouke i perspektive. Riječ je o potencijalu novih stranaka za uspjeh na duži rok, ugroženom trendom radikalnog pada popularnosti nakon izvanrednog uspjeha na prvim izborima. Slikovito objašnjavaju zašto je tako: „Nove stranke imaju navadu voditi kampanju u poeziji, a vladati u (jako) lošoj prozi. Lako je prodati san o političkom sustavu kojim se upravlja dobro, bez korupcije, a sasvim je druga stvar ostvariti taj cilj, posebice sa strankom koja je osnovana samo nekoliko tjedana ranije“ (Krašovec i Haughton, 2014: 52). Nove stranke predstavljaju svojevrsan korektiv stranačkog sustava u pogledu reprezentativnosti i odgovornosti, no nedostaje im iskustva kako bi ispunili naglo podignuta očekivanja birača. U tom vidu

predstavljaju prijetnju demokratskom režimu, jer svojim neuspjehom na vlasti ne potkopavaju samo vlastiti rejting, već i povjerenje građana u demokratske institucije (Krašovec i Haughton, 2014: 53).

Fink-Hafner i Krašovec u analizi faktora koji facilitiraju dugotrajan uspjeh novih stranaka uzimaju upravo Sloveniju kao studiju slučaja u postkomunističkom kontekstu. Zaključuju kako nova stranka mora raspolagati dostatnim organizacijskim resursima, imati javnu vidljivost ili karizmatičkog vođu, mora se uklopiti u postojeće društveno-političke rascjepke i predstaviti vlastiti skup javnopolitički ideja kojim će se dugoročno pozicionirati na ideološkom spektru. U suprotnom, na dugi rok neće očuvati status parlamentarne stranke. Dodamo li tome neobično otvoren slovenski institucionalni okvir izbornoga sustava koji novim strankama omogućava lak ulazak u parlament, visoku razinu volatilnosti slovenskog biračkog tijela i rezultate istraživanja koji zaključuju kako će građani koji jednom glasuju za novu stranku, nastaviti glasovati za nove stranke, Cerar i Stranka modernoga centra statistički gledano ne mogu se nadati uspjehu na idućim parlamentarnim izborima (Fink-Hafner i Krašovec, 2013: 17-18).

Ovaj rad pisan je upravo u vrijeme parlamentarnih izbora u lipnju 2018. godine pa ga je prikladno završiti uvidom u njihove rezultate. Relativnu pobjedu je odnio SDS Janeza Janše s 24,9% osvojenih glasova i 25 zastupničkih mjesta, nova stranka Lista Marjana Šarca⁵ osvojila je 12,6% glasova i 13 zastupničkih mjesta, SMC Mire Cerara i Socijalni demokrati osvojili su po 10 zastupničkih mjesta, a u parlament su još ušli Ujedinjena ljevica, Nova Slovenija, Stranka Alenke Bratušek, Demokratska stranka umirovljenika Slovenije i Slovenska nacionalna stranka (The Slovenia Times, 2018). Time je 3. lipnja započela kriza formiranja vlade, jer iako je Janša osvojio relativnu većinu i očekuje mandat za sastavljanje vlade, izborna kampanja SDS-a nalikovala je na flertanje s radikalnom desnicom, zasnivala se na protuimigrantskim porukama i dobila je javnu podršku Viktora Orbána, a mediji špekuliraju da je na djelu bila i izravna financijska podrška. Većina stranaka zato je već izričito odbila mogućnost koalicijskih pregovora s SDS-om te su izgledi Janše za sastavljanje većinske

⁵ Marjan Šarec novo je lice slovenske političke scene. Diplomirani je glumac koji se prije ulaska u politiku bavio novinarstvom i imitiranjem slovenskih političara. 2010. godine na lokalnim izborima postaje načelnik općine Kamnik, a 2017. u utrci za slovenskog predsjednika gubi u drugom krugu od Boruta Pahora. U kampanji pred parlamentarne izbore imenovan je tihim favoritom, nakon što su neke ankete Listi Marjana Šarca predviđjele relativnu većinu. U predizbornoj kampanji zalagao se za reformu izbornog zakona i procesa sastavljanja vlade s ciljem formiranja efikasnije izvršne vlasti (Majetić, 2018.).

koalicije slabi. Domaći analitičari predviđaju široku koaliciju lijevog centra koja bi, iako vrlo nestabilna, mogla imati potrebnu većinu, na čelu s Marjanom Šarcom. U protivnom, Sloveniju čeka raspisivanje novih parlamentarnih izbora (Novak, 2018a).

Stranka modernog centra uspjela je na parlamentarnim izborima 2018. godine sačuvati parlamentarni status iako je Cerar bio meta mnogih kritika na poziciji predsjednika vlade. Bitno je spomenuti da su izbori 2018. također bili prijevremeni, zbog Cerarove ostavke za koju dio političkih analitičara i slovenske javnosti smatra da je pokušaj pranja ruku SMC-a od kritika javnosti, kako bi osigurali povoljniji položaj pred izbore. Iako je rezultat od 10 zastupničkih mjesta relativno gledano neuspjeh u odnosu na parlamentarne izbore 2014., u ovom slučaju ne možemo govoriti o marginalizaciji i propadanju koje dostiže nove stranke nakon prvotnog uspjeha. Aktualna politička kriza, između ostalog, još uvijek se može razviti u korist SMC-a koji iz nje može izaći kao bitan dio slagalice nove koalicijske vlasti (Novak, 2018b).

9. Zaključak

Pregled uzorka novih stranaka na području jugoistočne Europe kroz teorijski okvir novih stranaka preuzet iz postavki Sikka i Hanleya potvrđuje tezu da Stranka modernog centra unatoč posebnosti svake pojedine stranke iz uzorka predstavlja odstupajući slučaj na osnovi izostanka ideoloških vrijednosti, predstavljanja konkretnih javnopolitičkih ciljeva i adresiranja aktualnih pitanja u izbornoj kampanji pred parlamentarne izbore 2014. godine u Sloveniji.

Sve stranke iz uzorka ulaze pod kišobranski termin „*mainstream* reformizma“ – prihvaćaju osnovna načela demokratskog procesa odlučivanja i tržišnog gospodarstva, političke elite ne napadaju s ideoloških pozicija već im zamjeraju korupciju, neefikasnost i netransparentnost. Također je kod svih stranaka iz uzorka prisutan protusustavski diskurs u predizbornim kampanjama koje se temelje na pravljenju jasne razlike između etabliranih političkih elita, koje su odgovorne za lošu politiku i novih stranaka, koje jedine predstavljaju narod, a ne partikularne interese i imaju integritet potreban za okretanje novog lista. Naravno, sve stranke iz uzorka također odgovaraju definiciji zbilja novih stranaka oko kojih se slaže većina politoloških stručnjaka, a kao takve raspolažu i različitim legitimacijskim resursima kojima

dobivaju potrebnu medijsku eksponiranost pred izbore⁶ – bio to karizmatični vođa, respektirani kadar iz akademske zajednice i struke ili financijska, organizacijska i medijska podrška.

Zaključno ipak, Stranka modernog centra jedina je politička stranka iz uzorka, koja u potpunosti odgovara dvjema točkama iz „projekta novosti“ Allana Sikka i time u značajno širem opsegu odgovara teorijskom okviru novih stranaka na prostorima jugoistočne Europe. Cerarov politički projekt jedini je u predizbornu utrku ušao bez jasnog programa, ustrajno odbijanje ideološkog pozicioniranja potvrdio je u praksi, izbjegavanjem konkretnih javnopolitičkih rasprava i kampanjom bez programskih ciljeva na temelju kojih su birači mogli racionalno glasati. Izjednačio je svoju stranku s idejom promjene političke prakse, u potpunosti zadržavši neizvjestan centristički predznak. Trend uzleta ovog specifičnog modela novih političkih stranaka u postsocijalističkim državama pritom treba sagledati kao relativno mlad trend, koji politološka znanost tek treba pravilno adresirati. Sukladno tome, teorijski okvir Sikka i Hanleya tek je nedovršeni kostur definicije i ocjene novog modela oko kojega će stručnjaci biti složni te je ovo tek jedna rana studija slučaja ograničena razumljivom skromnosti postojeće literature i nedovršene priče političkih previranja u Sloveniji i jugoistočnoj Europi.

⁶ Nove stranke lako privlače interes medija te su često profitirale od ekstenzivnoga medijskog praćenja, čime je potenciran njihov uspjeh na prvim izborima nakon osnivanja stranke. Ipak, istraživanje vremena posvećenog strankama u udarnim televizijskim terminima na četirima glavnim kanalima (SLO1, POP TV, Planet TV i Kanal A) pokazalo je da dominantnu medijsku prisutnost nije imao CMS, već jedan od starih igrača slovenske politike – Janšin SDS (Krašovec i Haughton, 2014: 52).

Literatura

- Adam, Frane i Tomšič, Matevž (2012) The Dynamics of Elites and the Type of Capitalism: Slovenian Exceptionalism? *Historical Social Research* 37(2): 53-70.
- Avakumović, Lana (2017) Programska platforma liste Dosta je bilo – Saša Radulović na parlamentarnim izborima 2016. godine. U: Gordana Pilipović i Zoran Stojiljković (ur.) *Stranke i javne politike izbori u Srbiji 2016. godine* (str. 161-181). Beograd: Fondacija Konrad Adenauer.
- Bonić, Tomislav (2010) Treba li hrvatski parlamentarizam racionalizirati. *Političke analize* 1(3): 1-5.
- Brusis, Martin (2016) Democracies Adrift: How the European Crises Affect East-Central Europe. *Problems of Post-Communism* 63(5-6): 263-276.
- Cabada, Ladislav i Tomšič, Matevž (2016) The Rise Of Person-Based Politics In The New Democracies: The Czech Republic And Slovenia. *Politics in Central Europe* 12(2): 29-50.
- Čačija, Petra (2016) Populizam Živog zida: analiza retorike Ivana Vilibora Sinčića, *Diplomski rad*. Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 1-37.
- Feldmann, Magnus (2017) Crisis and opportunity: Varieties of capitalism and varieties of crisis responses in Estonia and Slovenia. *European Journal of Industrial Relations* 23(1): 33-46.
- Fink-Hafner, Danica (1998) Organized interests in the policy-making process in Slovenia. *Journal of European Public Policy* 5(2): 285-302.
- Fink-Hafner, Danica (2011) Interest Representation and Post-Communist Parliaments over Two Decades. *The Journal of Legislative Studies* 17(2): 215-233.
- Fink-Hafner, Danica i Krašovec, Alenka (2013) Factors Affecting the Long-Term Success of New Parliamentary Parties: Findings in a Post-Communist Context. *Romanian Journal of Political Science* 13(2): 40-68.
- Fink-Hafner, Danica; Kustec Lipicer, Simona; Čehovin, Gregor i Železnik, Ana (2017) Slovenia's Parliamentary Elite: Representation and Accountability since 1992. *Teorija in praksa, posebno izdanje 2017* 54: 60-79.
- Guardiancich, Igor (2012) The Uncertain Future of Slovenian Exceptionalism. *East European Politics and Societies* 26(2): 380-399.
- Hanley, Seán i Sikk, Allan (2016) Economy, corruption or floating voters? Explaining the breakthroughs of anti-establishment reform parties in eastern Europe. *Party Politics* 22(4): 522-533.

- Harmel, Robert (1985) On the Study of New Parties. *International Political Science Review* 6(4): 403-418.
- Ignazi, Piero (1996) The Crisis of Parties and the Rise of New Political Parties. *Party Politics* 2(4): 549-566.
- Johannsen, Lars i Krašovec, Alenka (2017) Democratic Critique and Development: In Search of Responsiveness. *Teorija in praksa, posebno izdanje 2017* 54: 45-59.
- Krašovec, Alenka i Haughton, Tim (2011) Money, organization and the state: The partial cartelization of party politics in Slovenia. *Communist and Post-Communist Studies* 44(3): 199-209.
- Krašovec, Alenka i Johannsen, Lars (2016): Recent Developments in Democracy in Slovenia. *Problems of Post-Communism* 63(5-6): 313-322.
- Krašovec, Alenka i Haughton, Tim (2014) Privlačnost novog: nove stranke i promjena stranačkog sustava u Sloveniji. *Političke analize* 5(19): 48-53.
- Krašovec, Alenka (2015) Slovenia. *European Journal of Political Research Political Data Yearbook* 54(1): 269-277.
- Koprivnik, Samo i Kustec Lipicer, Simona (2016) Evolution of manifestos in a developing parliamentary democracy with proportional representation and multiparty coalition governments. *Party Politics* 24(3): 296-306.
- Kustec Lipicer, Simona i Henjak Andrija (2015) Changing Dynamics of Democratic Parliamentary Arena in Slovenia: Voters, Parties, Elections. *Contributions to the Contemporary History* 55(3): 84-104.
- Lange, A. Michael (2015) Überraschungssieger „MOST“ (Brücke) kompliziert Regierungsbildung in Kroatien. *Wahlbericht II – publikacija Zaklade Konrad Adenauer* 1-16.
- Lucardie, Paul (2000) Prophets, Purifiers and Prolocutors: Towards a Theory on the Emergence of New Parties. *Party Politics* 6(2): 175-185.
- Lukšič, Igor (2003) Corporatism packaged in pluralist ideology: the case of Slovenia. *Communist and Post-Communist Studies* 36(4): 509-525.
- Mair, Peter (2013) *Ruling The Void: The Hollowing Of Western Democracy*. New York: Verso Books.
- Matthes, Claudia-Yvette (2016) Comparative Assessments of the State of Democracy in East-Central Europe and Its Anchoring in Society. *Problems of Post-Communism* 63(5-6): 323-334.

- Motoh, Helena (2018) Slovenia Political briefing: Resignation of Prime Minister Miro Cerar. *China-CEE Institute* 6(1): 1-5.
- Navrátil, Jiří (2008) Outline of a theoretical typology of antisystemic actors. *Czech Journal of Political Science* 16(2): 148-168.
- Pinterič, Uroš i Žuborova, Viera (2014) Party arenas in Slovenia and Slovakia. *Društvena istraživanja* 23(2): 349-368.
- Ramić, Ivana (2016) Uspon Most-a kao relevantnog političkog aktera – Studija slučaja. *Diplomski rad*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 1-42.
- Sikk, Allan (2005) How Unstable? Volatility and the Genuinely New Parties in Eastern Europe. *European Journal of Political Research* 44(3): 391-412.
- Sikk, Allan (2012) Newness as a winning formula for new political parties. *Party Politics* 18(4): 465-86.
- Šalaj, Berto (2012) Što je populizam? *Političke analize* 3(11): 55-61.
- Tavits, Margit (2007) Party Systems in the Making: The Emergence and Success of New Parties in New Democracies. *British Journal of Political Science* 38(1): 113-133.
- Tomšič, Matevž i Prijon, Lea (2015) Person-based politics in Italy and Slovenia: comparing cases of leadership's individualisation. *International Social Science Journal* 64(213-214): 237-248.
- Willey, Joseph (1998) Institutional Arrangements and the Success of New Parties in Old Democracies. *Political Studies* 46(3): 651-668.

Mrežni izvori

- Deloy, Corinne (2014) In Slovenia the new party, Miro Cerar (SMC) wins the general election, Fondation Robert Schuman <https://www.robert-schuman.eu/en/eem/1527-in-slovenia-the-new-party-miro-cerar-smc-wins-the-general-election.html> pristupljeno 10. lipnja 2018.
- Dnevnik.hr (2014) Tko je Miro Cerar? <https://dnevnik.hr/vijesti/svijet/tko-je-miro-cerar---344040.html> pristupljeno 12. lipnja 2018.
- Dnevnik.hr (2018) Crobarometar: HDZ je počeo rasti, a fenomen hrvatske politike padati; tko je sve na političkoj sceni nagrađen, a tko kažnjen? <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/crobarometar-moze-li-vlada-rjesiti-goruce-probleme-vecina-gradjana-kaze-da-ne---521512.html> pristupljeno 20. lipnja 2018.
- Krašovec, Alenka i Haughton, Tim (2014) Having won Slovenia's elections, political newcomer Miro Cerar will have to make tough decisions if he is to bring stability to a new government, LSE <http://bit.ly/ljDn2JS.html> pristupljeno 6. lipnja 2018.
- Krašovec, Primož; Bilten (2014) Izbori u Sloveniji – tko je pobijedio i zašto? <http://www.bilten.org/?p=1727.html> pristupljeno 18. lipnja 2018.
- Majetić, Vanja; tportal.hr (2018) Tko je komičar i radijski voditelj koji je uzburkao vode na slovenskoj političkoj sceni? <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/tko-je-komicar-i-radijski-voditelj-koji-je-uzburkao-vode-na-slovenskoj-politickoj-sceni-foto-20180602.html> pristupljeno 8. kolovoza 2018.
- Novak, Mirja; Reuters (2018a) Slovenia faces political uncertainty after election <https://www.reuters.com/article/us-slovenia-election/slovenia-faces-political-uncertainty-after-election-idUSKCN1J01KD.html> pristupljeno 27. lipnja 2018.
- Novak, Mirja; Reuters (2018b) Slovenian PM Cerar resigns as pressure mounts ahead of election <https://www.reuters.com/article/us-slovenia-politics/slovenian-pm-cerar-resigns-as-pressure-mounts-ahead-of-election-idUSKCN1GQ358.html> pristupljeno 27. lipnja 2018.
- Promjena, Izborni program 2016., Most nezavisnih lista https://www.mvinfo.hr/file/articleAttachment/file/most-nl-program-2016_4.pdf pristupljeno 20. lipnja 2018.
- Severa, Borek; 4liberty (2014) New Party of Miro Cerar Wins Slovenian Snap Parliamentary Elections <http://4liberty.eu/new-party-of-miro-cerar-wins-slovenian-snap-parliamentary-elections.html> pristupljeno 15. lipnja 2018.

The Slovenia Times (2014) Will Miro Cerar Fulfil High Expectations?

<http://www.sloveniatimes.com/will-miro-cerar-fulfil-high-expectations.html> pristupljeno 15. lipnja 2018.

The Slovenia Times (2018) Final results of general election 2018: SDS won all electoral units,

Ljubljana leans to the left <http://www.sloveniatimes.com/final-results-of-general-election-2018-sds-won-all-electoral-units-ljubljana-leans-to-the-left.html> pristupljeno 24. lipnja 2018.

Živi zid – Politički program 2015. https://www.mvinfo.hr/file/articleAttachment/file/program-zivi-zid_2.pdf pristupljeno 20. lipnja 2018.

Sažetak

Rad adresira rastući trend uspjeha novih stranaka u državama jugoistočne Europe nakon ekonomske krize 2008. godine. Pritom se koristi teorijski okvir Allana Sikka i Seána Hanleya koji su skupini novih stranaka u postkomunističkim državama srednjoistočne i jugoistočne Europe pokušali dati zajednički nazivnik. Rad se pritom fokusira na Stranku modernoga centra (SMC), na čelu koje je Miro Cerar na prijevremenim izborima 2014. osvojio relativnu većinu i dobio mandat za sastavljanje vlade. Studijom slučaja želi se dobiti konkretniji uvid u uzroke osnivanja novih stranaka i razloge njihova neočekivanog uspjeha, pri čemu se upravo SMC izdvaja kao odstupajući slučaj, jer u bitno većem opsegu odgovara preuzetom teorijskom okviru novih stranaka. Pregled uzorka novih stranaka na području jugoistočne Europe kroz teorijski okvir novih stranaka potvrđuje tezu da Stranka modernog centra unatoč posebnosti svake pojedine stranke iz uzorka predstavlja odstupajući slučaj na osnovi izostanka adresiranja ideoloških vrijednosti, konkretnih javnopolitičkih ciljeva i aktualnih pitanja u izbornoj kampanji pred parlamentarne izbore 2014. godine u Sloveniji.

Ključne riječi: jugoistočna Europa, Slovenija, Stranka modernog centra, Miro Cerar, nove stranke

Summary

This thesis addresses the growing trend of new party success in Southeast Europe after the 2008 economic crisis. It reflects the theoretical framework developed by Allan Sikk and Seán Hanley in which they aimed to analyze and classify new parties in the post-communist states of Central and Southeast Europe. The thesis focuses on the Modern Centre Party (SMC), which won the early elections in 2014 with a relative majority, led by Miro Cerar who was given the mandate to form the government. The case study seeks to gain a clear insight into the causes of new party formation and the reasons for their unexpected success, whereby SMC stands out as a deviating case because it corresponds essentially to the given theoretical framework of new parties. The review of the new parties sample in Southeast Europe confirms the thesis that the Modern Centre Party, despite the particularities of each individual party in the sample, presents a deviating case based on the absence of addressing ideological values, specific policy goals and key issues in the election campaign before the 2014 parliamentary elections in Slovenia.

Key words: Southeast Europe, Slovenia, Modern Centre Party, Miro Cerar, new parties